

Smisao života kao aspekt psihološke dobrobiti kod odraslih u nastajanju

Grbešić, Ružica

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:571115>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-14**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**SMISAO ŽIVOTA KAO ASPEKT PSIHOLOŠKE DOBROBITI KOD
ODRASLIH U NASTAJANJU**

Diplomski rad

Ružica Grbešić

Mentor: prof. dr. sc. Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, 2023.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio/la samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 06.07.2023.

Ružica Grbešić

Sadržaj	
Uvod	1
<i>Smisao života</i>	1
<i>Odrasla dob u nastajanju</i>	2
<i>Religioznost</i>	4
<i>Okolinski čimbenici</i>	5
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	8
Metoda	9
<i>Sudionici</i>	9
<i>Instrumenti:</i>	11
<i>Postupak prikupljanja podataka</i>	13
Rezultati	14
<i>Deskriptivni rezultati</i>	14
<i>Testiranje razlika u aspektima odraslosti u nastajanju i smislu života s obzirom na spol i relevantne sociodemografske varijable</i>	15
<i>Prediktori osjećaja smisla života</i>	17
Rasprava	20
<i>Ograničenja istraživanja</i>	28
<i>Praktične implikacije rezultata</i>	28
ZAKLJUČAK	30
Literatura	31
PRILOZI	42

SMISAO ŽIVOTA KAO ASPEKT PSIHOLOŠKE DOBROBITI KOD ODRASLIH U
NASTAJANJU
MEANING OF LIFE AS AN ASPECT OF PSYCHOLOGICAL WELL BEING IN
EMERGING ADULTHOOD

Ružica Grbešić

Sažetak

Odraslost u nastajanju najnovije je definirano razvojno razdoblje koje se proteže između adolescencije i odraslosti i kao takvo predstavlja izazov za brojna istraživačka pitanja. Razdoblje je karakteristično za mlade ljude koji se nalaze između 18 i 25 godine života, koji su formalno punoljetni, ali zbog različitih društvenih promjena još uvijek nisu u potpunosti neovisni, samostalni i odgovorni u pojedinim aspektima svoga života. Postavlja se pitanje kako ti mladi gledaju na svrhu i značaj sebe i svoga života. Budući da se smisao života definira kao glavna životna motivacija, koja utječe na osobni rast i razvoj, važno je vidjeti kako se taj aspekt psihološke dobrobiti razvija kod mladih odraslih u nastajanju i kako na njega utječe kontekst razvoja. Sukladno tome, cilj ovog istraživanja bio je ispitati kako sociodemografska obilježja, aspekti razvojnog statusa odraslosti u nastajanju, te zabrinutost zbog aktualnih socijalnih, ekonomskih i sigurnosnih stresora objašnjavaju individualne razlike u smislu života kod odraslih u nastajanju. Istraživanje je provedeno putem online ankete, a sudjelovalo je 535 sudionika (67.9% žena), prosječne dobi $M=21.8$ ($SD = 2.11$) godina. Provedbom hijerarhijske regresijske analize utvrđeno je da ispitani skup varijabli objašnjava 30% varijance kriterijske varijable smisla života. Rezultati pokazuju da osobe koje su u ljubavnoj vezi, religioznije osobe, osobe više razine usmjerenosti na druge, više razine usmjerenosti na sebe te niže razine nestabilnosti kao aspekta odraslosti u nastajanju imaju više rezultate na mjeri smisla života. Najznačajnijim prediktorom pokazala se varijabla nestabilnosti koja označava jednu od karakteristika razdoblja odraslosti u nastajanju.

Abstract

Emerging adulthood is a new developmental period between adolescence and adulthood and as such represents a research challenge. The period is characteristic for young people who are between 18 and 25 years of age, who have formally become adults, but due to industrialization and social progress have not become financially independent, self-contained, and responsible. The question is how these young people perceive meaning of themselves and their life. Since the meaning of life is defined as the main motivation in life, which affects personal growth and development, it is important to see how this aspect of psychological well-being develops in young emerging adults and how it is influenced by the context of development. Accordingly, the goal of this research was to examine how sociodemographic characteristics, aspects of the developmental status of emerging adulthood, and concerns about current social, economic, and security stressors explain individual differences in the sense of life among young adults in emerging adulthood. The data collection was conducted by the mean of online questionnaires. The sample consisted of 535 participants (67.9 % females) of average age of $M = 21.8$ ($SD = 2.11$) years. Hierarchical regression analysis showed that the specified set of variables explains 30% of the variance of the predictor variable meaning of life. The results indicated that emerging adults who are in a relationship, are more religious, have higher levels of other-orientation, have higher levels of self-orientation, and those having lower levels of instability as the aspect of emerging adulthood reported higher sense of meaning in life. The most significant predictor was instability which is one of the characteristics of emerging adulthood.

Uvod

Smisao života

Posljednjih godina smisao života se u psihologiji sve više istražuje, iako se o njemu raspravlja odavno. Smislu života često se pristupa kao širokom konceptu koji sadrži kognitivne komponente (npr. razumijevanje onoga što jesmo), motivacijske komponente usmjerene ka cilju (npr. identifikacija ciljeva i potraga za svrhom) i afektivne komponente (npr. osjećaj da život ima smisla) (Reker i Wong, 1988). Smisao života, kao jedan od pokazatelja dobrobiti, odnosi se na dobro osjećanje i optimalno funkcioniranje (Ryff i Singer, 1998; Samman, 2007). Naime, dobrobit se može istraživati kroz dva aspekta: hedonističku i eudemonijsku dobrobit. Za hedonistički aspekt dobrobiti često se rabi i naziv subjektivna dobrobit, a definira se kao stupanj u kojem osoba percipira da joj je dobro u životu, a u fokusu joj je uroda. Nasuprot tome, eudemonijska ili psihološka dobrobit naglašava svrhu života i zadovoljenje osnovnih psiholoških potreba, odnosno definira dobrobit kao realizaciju tih potreba i posvećenost psihičkom rastu i razvoju (Ryan i Deci, 2001). Eudemonijska dobrobiti je motivacijska komponenta, a hedonistička kognitivna. Eudemonijska dobrobit se prema jednom gledištu sastoji od šest komponenti: autonomije, samoprihvatanja, ovladavanja okolinom, osobnog rasta, pozitivnih odnosa s drugima i smisla života (Ryff i Keyes, 1995). Smisao života, definiran kao glavna životna motivacija, povezan je s osobnim ciljevima i uvjerenjima koja odražavaju životne stavove pojedinaca (Park, 2010). Pojedinci osjećaju prisutnost smisla u životu kada pronađu svoje mjesto u svijetu i cilj svoga života. Među poznatim autorima koji su istraživali smisao života bio je Viktor Frankl (1997), koji je smatrao kako je doživljaj smisla života urođen te kako je svako životno iskustvo povezano sa smislom na različitim razinama. Pojedinač kroz život otkriva svoj smisao, više ili manje uspješno (Frankl, 1997). Ako čovjek ne uspijeva pronaći smisao u životnim zahtjevima i situacijama, to ga može dovesti do svojevrsnoga egzistencijalnog vakuuma ili osjećaja besmisla. Smisao života prema Franklu nije konačni cilj, već cjeloživotni proces traženja i pronalaženja. Također smislom života bavio se i Maslow (1943), koji također smatra da smisao života postoji u svakome pojedincu. Njegova teorija motivacije naglašava da postoji psihološka težnja ka samoaktualizaciji, pojedinac teži nekim ciljevima, a ispunjavanje tih

ciljeva donosi životni smisao. Slično tome, Pezirkianidis i sur. (2016) na doživljaj smisla života gledaju kao svrhu koja predstavlja dugoročne ciljeve pojedinca, motivaciju, strast te predanost. Smisao života ima važnu ulogu tijekom cijelog života, međutim može biti posebno izražen tijekom adolescencije i odrasle dobi u nastajanju (Steger i sur., 2009). U tim razdobljima života pitanje "Tko sam ja?" postaje središnje i odnosi se i na istraživanje niza pitanja koja se tiču smisla života kao i na užu domenu identiteta pojedinca. Na smisao života može utjecati velik broj faktora, što dodatno pokazuje kompleksnost ovog konstrukta (Reker, 2000). Brojna istraživanja (Ryff i Singer, 2006.; Ryff i Singer, 2008; Pudrovska i sur., 2005) pokazuju da su aspekti psihološke dobrobiti povezani s različitim psihološkim konstruktima poput dobi, socioekonomskog i ljubavnog statusa. Glede spola, istraživanja daju nekonzistentne rezultate. Tako primjerice istraživanje Garcia-Alandete i sur. (2013) navodi da žene iskazuju više razine smisla života u odnosu na muškarce, dok neka istraživanja pokazuju višu prisutnost smisla života kod muškaraca (Kohutova i sur. 2021). Neka istraživanja navode da obitelj ima pozitivan utjecaj na osjećaj smisla života (Grouden i Jose, 2014). Glede dobi, starije osobe smatraju da društvene aktivnosti vode smislu života, dok mlađe smatraju da se životni smisao očituje u osobnom rastu (Reker i Wong, 1988). Szentmartoni (1984) navodi da su smisao i ljubav isprepleteni konstrukti, odnosno da pripadnost nekoj osobi, kroz ljubav daje veći osjećaj smisla. Kod socioekonomskog statusa, rezultati nekonzistentni. Tako primjerice, istraživanje Pinghart, (2002) navodi kako obrazovanje pridonosi većem doživljaju smisla života, a druga ističu kako bogatije zemlje s obrazovanim stanovništvom pokazuju niži smisao života (Oishi i Diener, 2014).

Odrasla dob u nastajanju

Periodizacija psihofizičkog razvoja obično uključuje prenatalno razdoblje, dojenačku dob, rano djetinjstvo, srednje djetinjstvo, pubertet, adolescenciju, ranu odraslu dob, srednju odraslu dob i kasnu zrelu dob (Berk, 2008). Danas se pretpostavlja da u industrijski razvijenim društvima postoji još jedno razdoblje života, "odraslost u nastajanju", koje se nalazi između adolescencije i rane odrasle dobi, a od njih se razlikuje u teorijskom i empirijskom smislu. Odraslost u nastajanju je novo životno razdoblje, koje je definirao

Arnett (2000), a okarakterizirao ga je kao razdoblje između 18 i 25 godine života ispunjeno traženjem sebe i istraživanjem novih socijalnih i psiholoških aspekata. Arnett (2006) navodi uzroke povezane s pojavom ovog razvojnog razdoblja, a to su ekonomske promjene iz industrijskog u informacijsko društvo, velike promjene u obrazovnim i karijernim mogućnostima, dostupnim ženama, s posljedicom kasnijeg započinjanja karijere te kasnijeg stupanja u brak i zasnivanja obitelji, kao i sve veća tolerancija na stupanje u spolne odnose prije braka što mladima omogućuje da budu spolno aktivni bez potrebe zasnivanja obitelji. Arnett (2004) smatra da je osim navedenih kriterija vrlo važna i subjektivna procjena odraslosti. On navodi postojanje pet dimenzija koje karakteriziraju ovo razdoblje; istraživanje identiteta (isprobavanje raznih mogućnosti, na ljubavnom, obrazovnom ili nekom drugom planu), doba nestabilnosti (odlazak iz roditeljskog doma, pokušaji da žive sami ili s cimerima/partnerima), doba usmjerenosti na sebe (usmjereni su na sebe i istražuju tko su i ne mogu se posvetiti odnosima s drugima), doba osjećaja „negdje između“ (razdoblje u kojemu su u nečemu već odrasli, a po nekim karakteristikama još adolescenti) i doba mogućnosti (vrijeme isprobavanja raznih mogućnosti u odnosima, obrazovanju, poslu). Također postoji i dodatni aspekt koji se odnosi na doba usmjerenosti na druge. Ovaj aspekt je naknadno dodan, jer se prvenstveno mislilo da je on drugi pol usmjerenosti na sebe. Danas brojna svjetska istraživanja (Arnett, 1997, 1998, 2001; Facio i Micocci, 2003; Mayseless i Scharf, 2003, prema Arnett, 2009) pokazuju da postoje tri kriterija koja karakteriziraju odraslost, a to su: financijska neovisnost, samostalnost u donošenju odluka te prihvatanje vlastite odgovornosti. Arnettova teorija o odraslosti u nastajanju generirala je velik broj istraživanja i sljedbenika, no također i oprečnih teorija (Côté i Bynner, 2008). Kritičari smatraju da se ne radi o novom razdoblju, nego o dobrim socioekonomskim uvjetima u kojima današnji mladi odrastaju (Côté, 2006). Tako primjerice, pojedinci s lošijim socioekonomskim statusom nemaju mogućnost studirati, pa krenu raditi i samostalnji su stoga vjerojatno iz adolescencije prelaze odmah u odraslu dob, odnosno ne prolaze kroz razdoblje odraslosti u nastajanju (Arnett, 2000). Arnett (2000) tvrdi da pojedinci koji studiraju prolaze kroz sva razdoblja odraslosti u nastajanju. Tako primjerice, talijansko istraživanje odraslosti u nastajanju s obzirom na studiranje pokazuje da studenti postižu značajno više rezultate na dimenzijama istraživanja identiteta, usmjerenosti na sebe i osjećaja

razmeđa u odnosu na pojedince koji ne studiraju (Crocetti i sur., 2014). Osjećaj stabilnosti identiteta često može biti povezan s osjećajem smisla u životu. Ova veza može biti posebno jaka tijekom odrasle dobi u nastajanju, kada će mladi krenuti u potragu za istraživanjem različitih opcija kako bi pronašli identitet i smisao (Arnett, 2000). Nadalje, glede spolnih razlika istraživanja pokazuju da je kod žena ranija tranzicija u odraslu dob (Michigan Department of Community Health, 2010; prema Zupančič i sur., 2014). Naime, žene se obično iseljavaju iz roditeljske kuće u ranijoj dobi, ranije ulaze u brak i ranije dobivaju prvo dijete nego muškarci (Eurostat Press Office, 2009; prema Zupančič i sur., 2014). Do sada se mali broj istraživanja izravno usredotočio na odnos između nekog životnog razdoblja i osjećaja smisla života. Međutim, jedna studija koja se bavila smislom života kroz cijeli život, pokazala da je na početku odrasle dobi razina prisutnosti smisla u životu najniža, a potraga za smislom najviša (Steger i sur., 2009). Istraživanje Hilla i Burrowa (2012), pokazalo je kako je postignuti smisao povezan s višim istraživanjem identiteta, eksperimentiranjem, usmjerenosti na sebe i usmjerenosti na druge te nižom nestabilnosti. U kvalitativnoj studiji o koncepcijama značenja u odrasloj dobi u nastajanju Glanzer i sur. (2017) su utvrdili da jedna trećina ispitanika ne zna svrhu svog života. Kao što je prethodno navedeno, odraslost u nastajanju je vrijeme u kojem pojedinci istražuju i razmatraju tko su i što žele u svojim životima. Na sličan način, prema teoriji socioemocionalne selektivnosti (npr. Carstensen, i sur., 1999), kada pojedinci vrijeme procjenjuju kao ekspanzivno, prioritet su im aktivnosti koje ih pripremaju za budućnost, a kada vrijeme doživljavaju ograničeno, prioritet su emocionalno značajna iskustva. To upućuje na činjenicu da mladi smisao pridaju dugoročnim ciljevima, dok odrasli pojedinci životni smisao definiraju kroz postignute društvene interakcije. Istraživanja pokazuju da se smisao života i obveze vezane uz identitet, vjerojatno razvijaju istodobno i da se međusobno jačaju u odrasloj dobi (Hill i Burrow, 2012.; Sumner i sur., 2014). Istraživanje Mullera i Dennisa (2007), pokazuje da se kod odraslih u nastajanju često javlja osjećaj egzistencijalne praznine i želja za formiranjem novih ciljeva.

Religioznost

Vjerska uvjerenja predstavljaju temeljni izvor značenja za mnoge ljude (Yalom, 1980). Definirana kao "potraga za značajem na načine povezane sa svetim" (Pargament,

1997), religija često daje pojedincima uputu o tome kako živjeti svrhovit život. Konkretno, pojedinci mogu svojim osobnim željama pripisati religijsko značenje ili se u svojim željama za postizanjem cilja oslanjati na vodstvo boga ili bogova. Vjerska uvjerenja mogu promijeniti čovjekov pogled na život. Empirijsko istraživanje Greena i Elliotta, (2010) pokazalo je visoku povezanost između religioznosti i procjene smisla života. Na primjer, intrinzična vjerska uvjerenja snažno su povezana sa smislom života, a pokazalo se također da religijsko obraćenje nekim ljudima povećava smisao života (Donahue, 1985). Štoviše, istraživanje (Jašić i sur., 2012) je pokazalo da je povezanost između religioznosti i psihološkog zdravlja (npr. zadovoljstvo životom, samopoštovanje) posredovana osjećajem smisla života. Navedene studije pokazuju da je religija doista snažan i sveprisutan izvor životnog smisla. Vjerska uvjerenja i običaji često su povezani i s općom srećom i blagostanjem. (Green i Elliott, 2010). S obzirom na to da je religija složen entitet s mnogo načina identificiranja i prakticiranja vjerskih uvjerenja, razumljivo je da će postojati određena varijabilnost u utjecaju različitih vjerskih praksi na ishode dobrobiti (Hill i Pargament, 2003). Odraslost u nastajanju kao razdoblje sadrži mnoge kritične prijelazne trenutke. Većina odraslih u nastajanju ulazi u ovo razdoblje u potpunosti financijski i emocionalno ovisna o svojoj obitelji i često održava bliske obiteljske odnose i tradiciju (Wood i sur. 2018). Do kraja tog vremena, međutim, većina odraslih osoba u usponu bit će relativno neovisna, započeti svoju karijeru i biti uključeni u ozbiljnu romantičnu vezu, koja često uključuje formiranje novih obiteljskih tradicija i ponašanja (Anderson i Sabatelli, 2011; Wood i sur., 2018). Kneipp i sur. (2009) otkrili su da su se studenti koji su više cijenili religiju, lakše prilagodili životu na fakultetu od ostalih studenata. Longo i Kim-Spoon (2013) otkrili su da religioznost može na prvoj godini fakulteta ublažiti odnos između čežnje za domom i depresije. Većina rezultata sugerira da religioznost, vjerske prakse i promatranje vlastitog života kroz religijska uvjerenja doprinose dobrobiti odraslih osoba u nastajanju (Dušanić, 2006). Neka istraživanja pak smatraju da je religija prožeta razmišljanjima o smislu (Galek, i sur., 2015). Neka druga istraživanja pak navode da se smisao života sastoji od interpersonalnih odnosa (Debats, 1999; Wong, 1998) i religioznosti (Wong, 1998).

Iako, danas mnogi znanstvenici pretpostavljaju da rijetko postoje veliki životni događaji, odnosno, da su mnogo češći svakodnevni životni događaji (Delgonis i sur., 1991, prema Larsen i Buss, 2008), svijet je krajem 2019. i početkom 2020. obilježio jedan povijesno normativni događaj. U prosincu 2019. u Wuhanu (Hubei, Kina) dogodilo se izbijanje virusa, COVID-19, koji stvara respiratorne probleme koji uključuju simptome kašlja, vrućice i otežanog disanja (Ciu i sur., 2022). Pandemija COVID-19 uzrokovala je ozbiljne prijetnje ljudskom fizičkom zdravlju i životu. Također je pokrenula širok raspon psiholoških problema, poput poremećaja panike, anksioznosti i depresije (Qiu, i sur., 2020). Pandemija je poremetila obrazovanje i rad, smanjila ekonomske resurse, mogućnosti zapošljavanja i društvene kontakte (Alonzi i sur., 2020; Power i sur., 2020; Shanahan i sur., 2020; Smith i sur., 2020). Istraživanja pokazuju da bi smisao života mogao pomoći u zaštiti od tjeskobnih i stresnih reakcija koje su uzrokovane pandemijom COVID-19. Veći životni smisao negativno je povezan s nepovoljnim kognitivnim reakcijama ljudi na pandemiju, sugerirajući da osobni osjećaj smisla života može pomoći u smanjenju odgovora na stres kada se suoče s izazovnim događajem (Humphrey i Vari, 2021). Sve veći broj dokaza o COVID-19 ukazuje na to da su se mlade odrasle osobe suočile s najvećim štetnim učincima na mentalno zdravlje, unatoč tome što su bile pod najmanjim rizikom od ozbiljnog tjelesnog oboljenja (npr. Alonzi i sur., 2020; O'Connor i sur., 2020; Smith i sur., 2020). Budući da su mlade odrasle osobe na kritičnoj točki, u svojim karijerama, društvenom životu i obrazovanju (Alonzi i sur., 2020.; Lee i sur., 2020), ove promjene i poremećaji mogu biti posebno štetni za njihovo mentalno zdravlje. Zbog socioekonomske i obrazovne neizvjesnosti koju je nametnula pandemija, mentalno zdravlje mladih odraslih u nastajanju postalo je važno za klinička istraživanja i intervencije (Saunders i sur., 2021). Hrvatsko istraživanje grupe autorica s Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod nazivom *Kako smo?* (Jokić-Begić i sur., 2020) navodi kako mladi ljudi prilikom praćenja medija o pandemiji imaju i lošije pokazatelje mentalnog zdravlja – značajno višu razinu anksioznosti, depresivnosti i stresa.

Osim krize s COVID-19 pandemijom, 21. stoljeće zasigurno će obilježiti kriza praćena invazijom Ruske Federacije na Ukrajinu koja je počela u veljači 2022. godine (Vargova i sur., 2022). Broj žrtava svaki dan raste, a domovi ljudi su uništeni, ljudi

svakodnevno trpe ugnjetavanja i razaranja. Kao posljedica toga, najmanje 12 milijuna ljudi bilo je prisiljeno napustiti svoje domove. Kako je rat bio u središtu pozornosti medija od prvog trenutka, brzo je dobio globalnu pozornost, utječući ne samo na Ukrajince, već i na ljude diljem Europe i svijeta. Činjenica je da rat ima višestruke negativne psihološke učinke na sve uključene, a kako je ovaj rat toliko medijski popraćen, vjerojatno će biti pogođeno cijelo stanovništvo bez obzira na dob, spol ili uključenost u sukob. Pretpostavlja se da će ova vrsta krize imati negativne utjecaje na mentalno zdravlje ljudi. DSM-V navodi da se izravna izloženost ratnim djelovanjima smatra značajnim stresorom koji zadovoljava kriterije traume (American Psychiatric Association, 2013). Treba naglasiti sve prisutni utjecaj medija, koji širenjem vijesti o ratnim događanjima utječe na neizravnu izloženost ljudi. Zbog raznih algoritama na digitalnim uređajima kod ljudi je u određenom razdoblju sve prisutno stanje o Ukrajini: broju ranjenih, mrtvih i slično. Stoga mladi ljudi koji se više koriste digitalnim uređajima izloženi su mnogim ratnim informacijama i prizorima (Kardas i sur., 2022). Istraživanja o utjecaju medija na dobrobit pojedinca su različita. Tako neka istraživanja pokazuju da društvene mreže razvijaju osjećaj pripadnosti i povezanosti s drugima (Twenge i Campbell, 2019). Međutim neka istraživanja pokazuju da je korištenje društvenih medija često povezano s tjeskobom, usamljenošću, depresijom i samoćom, s obzirom da nema izravne komunikacije licem u lice (Ostic i sur., 2021). Izloženost ratu stoga može biti povezana s različitim poremećajima mentalnog zdravlja kao što su anksioznost, depresivni poremećaji i poremećaji povezani sa stresorima (akutni stresni poremećaj ili posttraumatski stresni poremećaj) i poremećaji ovisnosti (American Psychiatric Association, 2013). Na temelju procjena WHO-a, u populaciji pogođenoj ratnim i oružanim sukobima prevalencija mentalnih poremećaja iznosi 22,1%; s prevalencijom od 13% za blagu depresiju, anksioznost i PTSP i 4% za njihove umjerene oblike (Charlson i sur., 2019; Doyle, 2022; Sharma i sur., 2022). Najveću vjerojatnost razvijanja mentalnih poteškoća imaju ljudi direktno izloženi ratu, odnosno ratno pogođenom području, ali pretpostavlja se da će i ljudi iz okolnih područja također doživjeti neke mentalne poteškoće (Dadi, 2022). Ove poteškoće mogu biti povezane s brojnim posljedicama rata. Prvenstveno, ljudski osjećaj sigurnosti je narušen diljem svijeta, posebice u Hrvatskoj koja se još uvijek oporavlja od Domovinskog rata (1991. – 1995.) (Marijan, 2016). Ljudi koji žive u okolnim zemljama, kao i šire, mogu se bojati eskalacije

sukoba ili nuklearnog rata (Kalcza-Janosi i sur., 2022), posebice kada se radi o velikoj neizvjesnosti (Boehnke i Schwartz, 1997). Kriza može imati i drugi učinak koji uključuje promjene u vrijednosti dionica, smanjenje ulaganja i opću ekonomsku nesigurnost, samim tim veću inflaciju i poremećaje u lancima opskrbe osnovnih životnih namirnica (Mbah i Wasum, 2022). Na ljude stoga utječe pogoršanje ekonomske situacije, potencijalni nedostatak dobara (čak i osnovnih proizvoda), narušenost medicinskih usluga, posljedice za zajednicu (npr. funkcioniranje javnih institucija, suočavanje s migracijom itd.; Choudhary sur., 2022), te pogoršanje političke situacije (Pearlman, 2016). Jedno hrvatsko istraživanje navodi kako rat pridonosi ranijem odrastanju (Leburić i Tomić-Koludrović, 1996).

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati objašnjavaju li i kako sociodemografske (spol, studentski status, ljubavni status, socioekonomski status), religioznost i psihološke varijable (aspekti razvojnog statusa odraslosti u nastajanju i zabrinutost zbog nedavnih i aktualnih epidemioloških, socijalnih, ekonomskih i sigurnosnih stresora) individualne razlike u smislu života kod osoba u razvojnem razdoblju odraslosti u nastajanju, odnosno kod osoba u dobi od 18 - 25 godina. U skladu s tim ciljem postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati razlikuju li se smisao života i pojedini aspekti odraslosti u nastajanju s obzirom na spol, studentski status, ljubavni status, socioekonomski status i religioznost.

Hipoteza 1.1: Pretpostavlja se kako će postojati statistički značajne razlike u smislu života s obzirom na studentski status, ljubavni status, socioekonomski status i religioznost odraslih u nastajanju. Studenti, oni koji su u ljubavnoj vezi, pojedinci višeg socioekonomskog statusa i religiozniji izvještavat će o većem smislu života od onih koji ne studiraju, onih koji nisu u vezi, nižeg SES-a, i manje su religiozni, dok je hipoteza za spol nedirektivna s obzirom da su dosadašnji rezultati istraživanja nekonzistentni.

Hipoteza 1.2: Pretpostavlja se kako će postojati razlike u izraženosti aspekata odraslosti u nastajanju s obzirom na spol, studentski status, socioekonomski i ljubavni status dok se aspekti o odraslosti u nastajanju neće značajno razlikovati s obzirom na religioznost. Muškarci, studenti, oni koji su višeg socioekonomskog statusa i oni koji

nisu u ljubavnoj vezi imati će više razine svih aspekata odraslosti u nastajanju (Nestabilnost, Eksperimentiranje Istraživanje identiteta, Osjećaj između, Usmjerenost na sebe i Usmjerenost na Druge), za razliku od žena, onih koji ne studiraju, nižeg i prosječnog su SES-a i u ljubavnoj su vezi.

Problem 2: Utvrditi doprinos nekih sociodemografskih varijabli, aspekata razvojnog statusa odraslosti u nastajanju i stupnja zabrinutosti zbog aktualnih socijalnih i ekonomskih stresora u objašnjenju individualnih razlika u smislu života kod osoba u razvojnog stadiju odraslosti u nastajanju.

Hipoteza 2: Individualne karakteristike (spol, studentski status, ljubavni status, socioekonomski status) religioznost, aspekti razvojnog statusa odraslosti u nastajanju, zabrinutost zbog COVID-a 19 i zabrinutost zbog rata u Ukrajini bit će značajni prediktori osjećaja smisla života. Osobe koje studiraju, osobe koje su u vezi, imaju iznadprosječnu samoprocjenu ekonomskog statusa, religiozniji su, imaju niže razine svih aspekata odraslosti u nastajanju (Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge, Eksperimentiranja, Istraživanja identiteta, Nestabilnosti i Osjećaj „između“) te niže razine zabrinutosti zbog COVID-a 19 i niže razine zabrinutosti zbog rata u Ukrajini izvještavat će o višem osjećaju smisla života.

Metoda

Sudionici

Namjera istraživanja je uključivanje samo pojedinca koji imaju između 18 i 25 godina i koji su završili srednju školu. Ukupan broj sudionika koji su pristupili ispunjavanju online upitnika bio je $N = 535$. Odgovori 9 sudionika izuzeti su iz daljnje analize zbog nepripadanja zadanom dobnom rasponu (18 - 25), a odgovori 8 sudionika izuzeti su jer nisu imali završenu srednju školu, što je bio uvjet za sudjelovanje u ovom istraživanju. Stoga je konačan broj sudionika uključen u analizu iznosio $N = 518$. Prosječna dob iznosila je $M = 21.81$ godina ($SD = 2.11$), s tim da je najveći broj sudionika imao 24 godine (16.6%). U uzorku su dominirale žene kojih je bilo 67.9% ($N = 350$). Preko polovice sudionika (56.9%) nije bilo u ljubavnoj vezi. Više od polovice sudionika, njih 57.1% ima završenu srednju

školu, dok njih 33.8% ima završen preddiplomski stupanj, a svega 9.1% ima završen diplomski ili viši stupanj obrazovanja. Većina sudionika (84%) pohađa studij, a njih 10% je prije trenutnog studija pohađalo neki drugi. Najveći broj sudionika bili su studenti društveno humanističkih znanosti (53.5%), dok su ostali (27.4%) studirali biomedicinske, tehničke, umjetničke i prirodne znanosti. Najveći broj ispitanika, čak njih 40.2%. živi u velikom gradu (više od 100000 stanovnika). Polovica sudionika (50.6%) stanuje s roditeljima u istom ili zasebnom stanu, a sličan udio sudionika (52%) procjenjuje svoj ekonomski status kao prosječan. Detaljni prikaz obilježja sudionika prikazan je u Tablici 1.

Tablica 1

Sociodemografske karakteristike sudionika

		N	%
Spol	Muški	141	27.2
	Ženski	350	67.9
	Nešto drugo	27	4.9
Dob	18-21	241	46.5
	22-25	277	53.5
Studiranje	Ne	83	16.0
	Da	435	84.0
Stupanj obrazovanja	Srednja škola	296	57.1
	Prediplomski	175	33.8
	Diplomski i više	47	9.1
Godina studija	1-3	251	48.5
	4-6	132	25.5
Promjena studija	Da	53	10.3
	Ne	417	80.7
Područje studija	Društveno – humanističko	277	53.5
	Ostala područja	142	27.4
Radni status	Nezaposlen/a	241	46.5
	Zaposleni	233	45.1
Ljubavna veza	Da	214	41.3
	Ne	295	56.9
Ekonomski status	Niži od prosjeka	72	14.0
	Prosječnim	269	52.0
	Višim od prosjeka	175	33.8
	S roditeljima	262	50.6

Stambeni status	Sam/a u svom ili unajmljenom prostoru	60	11.6
	S partnerom/icom ili cimerom/icom u svom ili unajmljenom prostoru	165	31.9
Veličina mjesta	Na selu/ Malom gradu	168	32.5
	U srednjem gradu (od 7 000 do 100.000 stanovnika)	142	27.4
	U velikom gradu (više od 100.000 stanovnika)	208	40.2

Instrumenti:

Upitnik sociodemografskih varijabli – Upitnik o sociodemografskim podacima osmišljen je u svrhu ovog istraživanja i sudionici su ga ispunjavali posljednjega. Podaci koji su se prikupljali upitnikom su podaci o spolu, dobi, godini studija, prethodnom studiju, stupnju obrazovanja, smjeru studija, socioekonomskom statusu, suživotu s roditeljima, ljubavnom statusu, duljini aktualne ljubavne veze, veličina mjesta u kojem su živjeli većinu svog života i stupnju religioznosti. Informacije o socioekonomskom statusu su dobivene samoprocjenom, gdje su sudionici na pitanje: „*Kako bi ste procijenili svoj ekonomski status?*“, mogli dati odgovor: „*Niži od prosjeka*“, „*prosječan*“ i „*viši od prosjeka*“. „Religioznost je ispitivana jednom česticom koja je glasila: „*Koliko ste religiozni?*“, a teorijski raspon odgovora kretao se od „1- uopće Ne“ do „7- u potpunosti Da“.

Podskala smisla života – podskala Skale psihološke dobrobiti autorice Ryff, (1989) koju su adaptirali Ryff i Singer (2006). Skala psihološke dobrobiti sastoji se od ukupno 42 čestice i ima 7 čestica po subskali, pa tako i za subskalu *Smisao života*. Originalna verzija ove skale je na engleskom jeziku, a u svrhu ovog istraživanja prevele su je studentica i mentorica na hrvatski jezik. Teorijski raspon odgovora na skali je od 1 – „*Uopće se ne slažem*“ do 6 – „*U potpunosti se slažem*“. Primjer jedne čestice: „*Živim život dan po dan i ne razmišljam o budućnosti*“. Smisao života se u ovoj subskali odnosi na ciljeve, namjere i osjećaj smjera koji svi zajedno doprinose osjećaju da je život smislen. Tako ukupni viši rezultat na ovoj subskali, označava da osoba ima veći osjećaj smislenosti vlastitoga života, odnosno da pojedinac ima ciljeve u životu i osjećaj za usmjerenost, osjeća da sadašnji i prošli život ima smisla, te ima uvjerenja koja životu daju svrhu kao i pojedinačne ciljeve i ciljeve života. Suprotno tome, nizak rezultat upućuje na nedostatak Smisla života, odnosno

pojedinaac nema razrađene ciljeve, nema osjećaj za smjer, ne vidi svrhu života, nema poglede niti uvjerenja koja životu daju smisao. Pouzdanost subskale Smisao života u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .59$. Istraživanje Dierendoncka (2004) verzije s devet čestica po subskali imala pouzdanost između .61 i .65. Ova razina pouzdanosti može se pripisati malom broju čestica na koji je Cronbachov alpha koeficijent osjetljiv. Skala psihološke dobrobiti (Scales of Psychological Well-being – SPWB), autorice Carol D. Ryff (1989) sveukupno mjeri šest dimenzija psihološke dobrobiti koje se odnose na različite aspekte psihološkog funkcioniranja: pozitivni odnosi s drugima, smisao života, autonomija, samoprihvatanje, upravljanje okolinom i osobni rast. Originalna verzija sadrži šest dimenzija s dvadeset čestica po svakoj dimenziji (10 pozitivnih i 10 negativnih čestica), a postoje još i verzije s 14, 9, 7 i 3 čestice po subskali.

Inventar dimenzija odraslosti u nastajanju (Inventory of the Dimensions of Emerging Adulthood - The IDEA; Reifman, i sur., 2007).

Inventar je namijenjen procjeni toga je li i u kojoj mjeri trenutno razdoblje života za sudionika doba istraživanja identiteta, doba nestabilnosti, doba usmjerenosti na sebe, doba usmjerenosti na druge, doba osjećaja između i doba mogućnosti. Tvrdnje u upitniku započinju s „Je li ovaj period Vašeg života vrijeme... “ nakon čega slijede 31 fraza npr. mogućnosti, nestabilnosti i sl. Sudionici su dobili uputu da razmisle o sadašnjim događajima u svom životu, o protekloj godini te godini koja tek slijedi, te da na skali od četiri stupnja označe koliko se slažu s pojedinom tvrdnjom: „Uopće se ne slažem“ (1); „Donekle se ne slažem“ (2); „Donekle se slažem“ (3); „U potpunosti se slažem“ (4). Navedeni upitnik pokazao je zadovoljavajuću pouzdanost unutarnje konzistencije .75-.80 i zadovoljavajuću test-retest pouzdanost .64-.76 (Reifman, Arnett i Colwell, 2007). Broj čestica i pouzdanost na pojedinim subskalama iznosi: Istraživanje identiteta (7) $\alpha=.78$, Eksperimentiranje (6) $\alpha=.74$, Nestabilnost (7) $\alpha=.80$, Usmjerenost na druge (3) $\alpha=.66$, Usmjerenost na sebe (6) $\alpha=.63$ i Osjećaj između (3) $\alpha=.68$.

Skala izvora stresa i zabrinutosti zbog posljedica rata u Ukrajini (adaptirana prema Vargová, Jozefiakova, Adamkovič, (2022)

Originalna verzija skale sastoji se od 21 čestice. U ovom radu korištena je adaptirana skala, reduciran je broj čestica koje se odnose na prijetnje direktno pogođenom Ukrajinom i preoblikovana je za hrvatsku populaciju. Izbačene su čestice koje se odnose na direktne fizičke prijetnje, kao ranjavanje, napuštanje domova i sl. Dakle skala u ovom radu ima jednofaktorsku strukturu i sadrži 10 čestica. Teorijski raspon odgovora kretao se od 1 do 5, pri čemu 1 znači „*Nimalo ne brinem*“, a 5 – „*Jako brinem*“. Primjer čestice glasi: „*U kojoj mjeri ste zabrinuti da će rat donijeti pad kvalitete Vašega života?*“. Ukupan rezultat čini stres povezan s ratom ili zabrinutost zbog rata u Ukrajini. Budući da se radi o novoj skali podataka za pouzdanosti u prethodnim istraživanjima nema. Pouzdanost mjernog instrumenta u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .86$. Provedbom faktorske analize metodom analize glavnih komponenti s jednim zadanim faktorom estrahiran je jedan faktor, koji objašnjava 46% varijance (Prilog 1).

Skala zabrinutosti zbog pandemije bolesti COVID-19

Skala je namijenjena ispitivanju zabrinutosti zbog pandemije bolesti COVID-19 i njezinih posljedica po vlastito tjelesno i mentalno zdravlje i razvoj kao i zdravlje i stanje bliskih osoba. Konstruirana je u svrhu ovog istraživanja s tim da su neke čestice konstruirane po uzoru na istraživanje Blaži i Uljančić (2021). Budući da su u istraživanju Blaži i Uljančić (2021) korištene čestice namijenjene za zdravstvene radnike, u ovom istraživanju čestice su preoblikovane tako da su namijenjene nekoj općoj populaciji. Skala se sastoji od 10 čestica, a čestice počinju s: „*Brinuo/la sam se*“, pa se nastavlja aktualni problem zaraza, životni planovi i sl. Teorijski raspon odgovora kretao se od 1 do 5, pri čemu 1 znači „*Nimalo ne brinem*“, 5 – „*Jako brinem*“. Primjer jedne čestice: „*Brinuo/la sam kako će pandemija utjecati na moje životne planove*“. Ukupan rezultat odnosi se na Zabrinutost zbog COVID-a 19. Pouzdanost u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .83$. Provedbom faktorske analize metodom analize glavnih komponenti s jednim zadanim faktorom, estrahiran je jedan faktor koji objašnjava 40.5% varijance (Prilog 2).

Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno od 21. veljače do 16. ožujka 2023. godine, on-line anketnim upitnikom, putem programa Google Docs obrasca. Na samom početku ankete predstavljena

je uputa sudionicima. U uputi su sudionici informirani o temi istraživanja, pravima sudionika (istraživanje je anonimno i dobrovoljno, te u bilo kojem trenutku imaju pravo odustati) te o kontaktu (e-mail) studentice koja provodi istraživanje i mentorice. Naglašeno je i kako će podaci biti obrađivani na grupnoj razini te da se od sudionika traži iskrenost pri odgovaranju. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje upitnika bilo je 10 – 15 minuta. Osim opće upute, prije svakog od instrumenata nalazila se uputa koja se odnosila na taj instrument, a instrumenti su poredani sljedećim redoslijedom: Inventar dimenzija odraslosti u nastajanju, Subskala smisla života, Skala zabrinutosti zbog pandemije bolesti COVID-19, Skala zabrinutost zbog rata u Ukrajini te Upitnik demografskih podataka na kraju. Poveznica za on-line anketni upitnik, s pripadajućim pozivom na istraživanje, bila je postavljena na različite Facebook grupe za studente i mlade (Studentski dom Stjepan Radić, Studentski hr., Studenti Split) te proslijeđena studentskoj populaciji sa zamolbom da upitnik proslijede mladima u razdoblju od 18 – 25 godina. Na kraju upitnika nalazila se zahvala za sudjelovanje u istraživanju, te uputa studentima psihologije o dobivanju eksperimentalnih sati.

Rezultati

Deskriptivni rezultati

Prije planirane analize podataka hijerarhijskom regresijskom analizom, napravljena je provjera je li opravdano koristiti parametrijske statističke postupke. Podaci o religioznosti, rezultati na ljestvicama: Zabrinutost zbog pandemije bolesti COVID-19, rata u Ukrajini, Smislu života, Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na druge, Usmjerenosti na sebe i Osjećaju između testirane su Kolmogorov-Smirnovljevim testom za normalnost distribucije. Kolmogorov-Smirnovljevim testom utvrđeno je odstupanje od normalnosti varijabli: religioznost i svih aspekata odraslosti u nastajanju (Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Nestabilnost, Usmjerenost na druge, Usmjerenost na sebe i Osjećaj između). Varijabla religioznost je pozitivno asimetrična i plosnatija. Također varijabla Usmjerenost na druge je pozitivno asimetrična i plosnatija. Nasuprot tome varijable: Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na sebe i Osjećaj između su negativno asimetrične i izduženije su. Varijabla Nestabilnost je negativno asimetrična i izdužena. Nadalje, Kolmogorov-Smirnovljevim testom nije utvrđeno odstupanje od

normalnosti distribucije kod varijabli: Zabrinutost zbog COVID-19, Zabrinutost zbog rata u Ukrajini i Smisao života. Indeksi asimetričnosti svih distribucija nalazili su se u rasponu od -1.4 do + 0.33, a za zaobljenost, od -1.5 do + 2.3 što se smatra prihvatljivim. Naime, Kline (2005) navodi da se distribucija može smatrati normalnom ako se koeficijent asimetričnosti distribucije (skewness) i spljoštenosti oblika distribucije (kurtosis) kreće u rasponu manjem od +/-3. Budući da se koeficijenti asimetričnosti i spljoštenosti za sve varijable nalaze u prihvatljivom rasponu u obradi rezultata su korišteni parametrijski statistički postupci.

Tablica 2

Osnovni deskriptivni parametri, normalnost distribucije i koeficijenti asimetričnosti i zaobljenost za sve varijable istraživanja

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>K-S</i>	<i>Asimetričnost</i>	<i>Zaobljenost</i>
Smisao života	3.35	0.77	1	6	1.05	-.06	-.25
Eksperimentiranje	3.41	0.49	1	4	3.19**	-.98	1.23
Istraživanje identiteta	3.43	0.48	1	4	2.88**	-.96	.93
Nestabilnost	3.12	0.53	1	4	2.48**	-.61	-.09
Usmjerenost drugi	2.44	0.69	1	4	2.62**	.23	-.38
Usmjerenost na sebe	3.24	0.43	1	4	3.07**	-.62	.37
Osjećaj između	3.47	0.58	1	4	4.71**	-1.4	2.3
Zabrinutosti COVID-19	2.86	0.90	1	5	0.99	-.00	-.54
Zabrinutosti rat Ukrajina	2.67	0.87	1	5	1.24	.33	-.22
Religioznost	3.72	2.24	1	7	3.66**	.15	-1.5

Legenda:

M – aritmetička sredina

Sd – standardna devijacija

Min/Max – minimalan i maksimalan teorijski raspon odgovora

K-S= Kolmogorov-Smirnovljev test normalnosti distribucije; * ($p < 0.05$), ** $p < 0.01$

Testiranje razlika u aspektima odraslosti u nastajanju i smislu života s obzirom na spol i relevantne sociodemografske varijable

Provedbom t-testa za nezavisne uzorke testirana je razlika u ukupnim rezultatima na skali Smisao života, te rezultatima na subskalama Inventara dimenzija odraslosti u

nastajanju: Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i Osjećaju između s obzirom na spol. Utvrđene su statistički značajne razlike u Eksperimentiranju ($t(516) = 2.51, p=.01$), Istraživanju identiteta ($t(516) = 3.12, p<.001$), Usmjerenosti na sebe ($t(516) = 4.01, p=.01$) i Osjećaj između ($t(516)= 2.15, p<.001$) s obzirom na spol. Žene iskazuju više razine u Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Usmjerenosti na sebe i Istraživanju identiteta za razliku od muškaraca. Nije utvrđena statistički značajna razlika u rezultatima na Smislu života, Usmjerenosti na druge i Nestabilnosti s obzirom na spol (Prilog 3).

Nadalje, provedbom t-testa za nezavisne uzorke testirana je razlika na skali Smisao života, te rezultatima na subskalama Inventara dimenzija odraslosti u nastajanju: Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i Osjećaju između s obzirom na to studiraju li ili ne studiraju. Utvrđena je statistički značajna razlika u Eksperimentiranju ($t(516)= -2.42, p=.01$), Nestabilnosti, ($t(516)=-1.96, p=.04$), Usmjerenosti na druge ($t(516)=2.89, p<.001$) i Osjećaju između ($t(516)=-3.25, p<.001$). Pojedinci koji studiraju imaju više razine Eksperimentiranja, Nestabilnosti, Usmjerenosti na druge i Osjećaja između. Nije utvrđena statistički značajna razlika u Smislu života, Istraživanju identiteta i usmjerenosti na sebe s obzirom na to studiraju li sudionici ili ne (Prilog 4).

Također, provedbom t-testa za nezavisne uzorke testirana je razlika na skali Smisao života, te rezultatima na subskalama Inventara dimenzija odraslosti u nastajanju: Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i Osjećaju između s obzirom na to jesu li u ljubavnoj vezi ili ne. Utvrđena je statistički značajna razlika u Smislu života ($t(516)= -2.47, p=.01$) i Osjećaju između ($t(516)=2.28, p=.02$) s obzirom na ljubavni status. Oni koji su u ljubavnoj vezi su imali veći osjećaj Smisla života i niži Osjećaj između. Ostale varijable: Eksperimentiranje, Nestabilnost, Usmjerenost na sebe i Usmjerenosti na druge nisu pokazale statistički značajnu razliku s obzirom na ljubavni status (Prilog 5).

Također provedbom t za nezavisne uzorke testirana je razlika u smislu života Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i osjećaju između s obzirom na to jesu li više ili manje religiozni. U tu su svrhu

sudionici podijeljeni u dvije skupine prema medijanu; oni koji su više i oni koji su manje religiozni. Utvrđene su statistički značajne razlike u Smislu života ($t(516) = -5.07, p = .01$), Istraživanju identiteta ($t(516) = -2.90, p < .001$), Nestabilnosti ($t(516) = -2.62, p < .001$), Usmjerenosti na druge ($t(516) = -5.65, p < .001$) i Usmjerenosti na sebe ($t(516) = -3.42, p = .00, p < .01$) s obzirom na to jesu li pojedinci više ili manje religiozni. Oni koji su religiozni pokazuju više razine Smisla života, Istraživanje identiteta, Usmjerenosti na druge, Usmjerenosti na sebe i niže razine Nestabilnosti. Nije utvrđena statistički značajna razlika u Eksperimentiranju i Osjećaju između s obzirom na to jesu li više ili manje religiozni. (Prilog 6).

Provedbom jednosmjerne analize varijance testirana je razlika u Smislu života i aspektima odraslosti u nastajanju s obzirom na socioekonomski status. Utvrđena su značajne razlike u Smislu života ($F(2.501) = 4.54, p = .01$), Eksperimentiranju ($F(2.501) = 10.34, p < .001$), Nestabilnosti ($F(2.501) = 5.88, p < .001$), Usmjerenosti na sebe ($F(2.501) = 4.68, p = .01$) i Osjećaju između ($F(2.501) = 5.15, p < .001$). Nije utvrđena statistički značajna razlika u Istraživanju identiteta i Usmjerenosti na druge. Scheffeovim post hoc postupkom testirana je razlika u navedenim značajnim razlikama s obzirom na viši, prosječni i niži SES. Utvrđen je veći Smisao, Eksperimentiranje, Usmjerenost na sebe i niža Nestabilnost kod osoba koje imaju veći SES. Također utvrđena je statistički značajna razlika u Eksperimentiranju i Usmjerenosti na sebe s obzirom na niži od prosjeka i prosječni SES. Više razine Eksperimentiranja i Usmjerenosti na sebe imaju osobe s prosječnim SES-om. Također utvrđena je statistički značajna u Nestabilnosti s obzirom na viši od prosjeka i prosječni SES. Više razine Nestabilnosti pokazuju pojedinci s prosječnim SES-om. (Prilog 7).

Prediktori osjećaja smisla života

Prije provedbe regresijske analize izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između svih ispitanih varijabli te su oni prikazani u Prilogu 8. Zbog velikog broja prediktorskih varijabli za hijerarhijsku regresiju analizu odabrane su samo sociodemografske varijable koje su imale najveće Pearsonove koeficijente korelacije s kriterijskom varijablom i prediktorima skale odraslosti u nastajanju (Prilog 8).

Uvidom u korelacije prediktora s kriterijem (Prilog 8) značajne su: ljubavni status, socioekonomski status i religioznost, Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na sebe, Usmjerenost na druge i Nestabilnost. Varijable: ljubavni status, religioznost, socioekonomski status, Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na sebe i Usmjerenost na druge pozitivno su povezane s kriterijem, dok je Nestabilnost negativno povezana s kriterijem. Dakle, oni koji su u ljubavnoj vezi, imaju višu razinu religioznosti, viši socioekonomski status, više razine Eksperimentiranja, Istraživanja identiteta, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i nižu razinu Nestabilnosti izvještavaju o većem osjećaju smisla života. Najveće pozitivne korelacije smisla života s prediktorima su: Usmjerenost na sebe, i religioznost, dok je najveća negativna korelacija s varijablom Nestabilnost. Kao uvjet za regresijsku analizu povezanost među prediktorima bi trebala biti što niža, a povezanosti prediktora s kriterijem što viša (Petz, 2004. Interkorelacije među prediktorima su prema Chadockovoj ljestvici (Petz, 2004), slabe (.00 - .25) do srednje jakosti (.25 - .64). Korelacije srednje jakosti vidljive su između varijabli: Rat u Ukrajini i COVID-19 ($r = .46$), te između varijabli: Usmjerenost na sebe i Eksperimentiranje ($r = .53$).

Nakon provjere normalnosti distribucije i pregleda korelacije među varijablama, korištena je hijerarhijska regresijska analiza, gdje je kriterij bio ukupni rezultat na subskali Smisao života, a prediktori podijeljeni u četiri koraka. U prvom koraku uključene su odabrane su demografske varijable koje su se u dosadašnjim istraživanjima pokazale kao prediktivne: spol, ljubavni status, studentski status, socioekonomski status. U drugom koraku, dodana je varijabla religioznost. Treći korak činili su aspekti odraslosti u nastajanju: Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na druge, Usmjerenost na sebe i Osjećaj između. U posljednjem, četvrtom koraku dodane su varijable koje ukazuju na kontekstualne izvore zabrinutosti zbog aktualnih socijalnih i egzistencijalnih problema: Zabrinutost zbog rata u Ukrajini i Zabrinutost zbog COVID-19. Detaljan prikaz rezultata hijerarhijske regresijske analize nalazi se u Tablici 4.

Tablica 4

Hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka za kriterijsku varijablu Osjećaj smisla života na cjelokupnom uzorku ($N=518$)

Korak	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Sociodemografske karakteristike				
Spol	-.03	-.00	.01	.01
Studiranje	-.06	-.05	.00	.00
Ljubavni status	.09*	.09*	.08*	.08*
Socioekonomski status	.08	.09*	.03	.03
Religioznost		.23*	.10**	.10**
Značajke odraslosti u nastajanju				
Eksperimentiranje			-.00	-.00
Istraživanje identiteta			.08	.08
Nestabilnost			-.33**	-.33**
Usmjerenost drugi			.11**	.10**
Usmjerenost na sebe			.27**	.27**
Osjećaj između			-.07	-.07
Zabrinutosti				
COVID-19				-.00
Rat Ukrajina				.01
R	.15**	.27**	.55**	.55**
R ²	.02**	.07**	.30**	.30**
ΔR^2		.05	.23**	.00
F	2.887*	7.877**	19.145**	16.139**

Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$, β = standardizirani regresijski beta koeficijent, R – koeficijent višestruke korelacije, R² - koeficijent determinacije, ΔR^2 - razlika koeficijenta determinacije između koraka regresije, F = F-omjer

U prvom koraku značajnim pozitivnim prediktorom pokazao se ljubavni status koji je objasnio 2% varijance smisla životom. Osobe koje su u vezi su imale veći osjećaj smisla života. U drugom koraku uz ljubavni status, varijabla religioznost i socioekonomski status pokazale su se statistički značajnim i objašnjavaju 7% varijance kriterija. Osobe koje su u vezi, religioznije osobe te osobe koje procjenjuju svoj ekonomski status višim imale su veći osjećaj smisla života. U trećem koraku, gdje su dodani aspekti odraslosti u nastajanju, socioekonomski status nije značajan, ljubavni status i religioznost ostaju i dalje značajni te se pokazuju značajne i varijable Nestabilnost, Usmjerenost na druge i Usmjerenosti na sebe. Navedene varijable drugog koraka objašnjavaju 23% varijance. Zajedno prva dva koraka objašnjavaju 30% varijance smisla života. Osobe koje su u vezi, s višom razinom religioznosti, Usmjerenosti na druge, Usmjerenosti na sebe te nižom razinom Nestabilnosti izvještavaju o višem osjećaju smisla života. U posljednjem koraku, varijable zabrinutosti

kontekstualnim stresom ne doprinose značajno varijanci kriterija tako da zaključno možemo reći kako je odabranim skupom prediktora objašnjeno 30% varijance kriterija. Dakle, varijancu varijable osjećaja Smisla života značajno objašnjavaju varijable: religioznost, ljubavni status, te aspekti odraslosti u nastajanju: Nestabilnost, Usmjerenost na druge i Usmjerenosti na sebe, pri čemu je najznačajniji pojedinačni prediktor Nestabilnost koja je negativno povezana s osjećajem Smisla životom tj. veći osjećaj Nestabilnosti ukazuje na manji Smisao života odraslih u nastajanju. Socioekonomski status gubi značajnost uvođenjem varijabli aspekata odraslosti u nastajanju i u zadnjem koraku nema značajan beta koeficijent i to vjerojatno zbog značajne pozitivne korelacije SES-a i aspekta Eksperimentiranja ($r = .17, p = .02$).

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti dublji uvid u osjećaj smisla života kod osoba koje se nalaze u razdoblju razvoja koje se naziva odraslost u nastajanju. Do sad su istraživani brojni konstrukti povezani s osjećajem smisla života. Iako svako istraživanje doprinosi boljem uvidu u kompleksnu sliku smisla života, smatra se da je potrebno još mnogo istraživanja, posebice na različitim dobnim skupinama kako bi se dobio bolji uvid u razvoj smisla života.

Smisao života složeni je konstrukt, kojeg su neki istraživači pokušali definirati kao dijelom aspekta psihološke dobrobiti (Ryan i Deci, 2001). Ovaj model razvila je Ryff (1989) integrirajući teoriju mentalnog zdravlja, kliničkih i razvojnih teorija. Ryff i Keyes (1995) smatraju da postoji šest aspekata psihološke dobrobiti, a svaki od tih aspekata odnosi se na izazove s kojima se pojedinac susreće u svom razvoju kao osoba. Osim smisla života, ostalih pet aspekata se odnosi na: autonomiju, samoprihvatanje, pozitivne odnose s drugima, upravljanje okolinom i osobni rast. Brojna istraživanja (Ryff i Singer, 2006.; Ryff i Singer, 2008; Pudrovska i sur., 2005) pokazuju da su svi aspekti psihološke dobrobiti povezani s različitim psihološkim konstruktima poput spola, dobi, socioekonomskog i ljubavnog statusa. Hrvatsko istraživanje Bijelić i Macuka (2018) pokazalo je da muškarci iskazuju više razine smisla života od žena. Iako se smisao života obično smatra referentnom točkom razvoja odrasle osobe, nova istraživanja ukazuju na važnost procjene smisla života prije zrelih godina

(Hill i Pargament, 2003). Uzimajući u obzir odraslu dob u nastajanju, razdoblje obilježeno istraživanjem identiteta i potencijalnim "krizama" (Arnett, 2000; Erikson, 1968), naglašava se važnost istraživanja smisla života kako bi se pojedincima olakšao proces razvoja identiteta (Hill i Burrow, 2012). Hill i Burrow (2012) navode da je smisao života „kapital identiteta“, odnosno korist koju pojedinci preuzimaju uz ostvareni identitet. Nadalje, za odraslu dob u nastajanju osobito je važna percepcija o stečenom statusu odrasle osobe, što upućuje na to da će pojedinac, ako se doživljava kao odrasla osoba, vjerojatnije imati razvojno normativan prijelaz u odraslu dob. Štoviše, čini se da je percipirani status odrasle osobe povezan s osjećajem koherentnosti tijekom razdoblja odraslosti u nastajanju (Luyckx i sur., 2008), koji je korelat osjećaja smisla života. Prethodni radovi sugeriraju da je, kao i smisao, osjećaj odraslosti još jedna komponenta postignutog identiteta (Côté, 1997, 2006 Luyckx i sur., 2011). Sukladno tome, posjedovanje osjećaja smisla također može pružiti koristi tijekom odraslog doba u nastajanju u obliku pomaganja pojedincima da vjeruju da su spremni za odraslu dob.

U skladu s navedenim, pretpostavljeno je kako će studenti, oni koji su u ljubavnoj vezi, višeg socioekonomskog statusa i religiozniji izvještavati o većem smislu života od onih koji ne studiraju, onih koji nisu u vezi i manje su religiozni, dok se je hipoteza za spol nedirektivna s obzirom da su dosadašnji rezultati istraživanja nekonzistentni. Također se očekuje da će muškarci, studenti, oni koji su nižeg socioekonomskog statusa i oni koji nisu u ljubavnoj vezi imati će više razine svih aspekata odraslosti u nastajanju (Nestabilnost, Eksperimentiranje Istraživanje identiteta, Osjećaj između, Usmjerenost na sebe i Usmjerenost na Druge), za razliku od žena, onih koji ne studiraju, nižeg su SES-a i u ljubavnoj su vezi.

Testiranjem značajnosti razlika u izraženosti pojedinih varijabli s obzirom na spol, utvrđeno je da žene iskazuju više razine Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Usmjerenosti na sebe i Istraživanju identiteta u odnosu na muškarce, dok nisu utvrđene statistički značajne razlika u rezultatima na Smislu života, Usmjerenosti na druge i Nestabilnosti s obzirom na spol utvrđena je statistički značajna razlika u Smislu života, Eksperimentiranju, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe, Usmjerenosti na druge i osjećaju između s obzirom na spol i studentski status. Iako dosadašnja istraživanja

sugeriraju da žene ranije ulaze u odraslu dob i imaju manje razvijene aspekte odraslosti u nastajanju zbog toga jer ranije sazrijevaju, ranije ulaze u brak (Župančić, 2014), u ovom istraživanju je dobiveno suprotno, odnosno žene pokazuju više razine dimenzija odraslosti u nastajanju. Razlog ovakvim rezultatima može biti velika zastupljenost žena u uzorku, jer su žene činile 68% uzorka. Nadalje, testiranjem značajnosti razlika u izraženosti pojedinih varijabli s obzirom na studiranje, utvrđeno da oni pojedinci koji studiraju imaju više razine Eksperimentiranja, Nestabilnosti, Usmjerenosti na druge i Osjećaja između, dok nije utvrđena statistički značajna razlika u Smislu života, Istraživanju identiteta i Usmjerenosti na sebe s obzirom na to studiraju li ili ne. Razlog značajnosti razlika može se pripisati tome da kroz studiranje mladi imaju veću mogućnost istraživanja i ostvaraju više socijalnih kontakata, stoga su vjerojatno iskazivali veće razine Eksperimentiranja i Usmjerenosti na druge. S druge strane, studiranje mladima ne dopušta samostalnost i da se osjećaju kao odrasli, stoga iskazuju više razine Nestabilnosti i Osjećaja između. Prema Smojver – Ažić (1999) studenti koji žive s roditeljima u vrijeme kada imaju potrebu za nezavisnim samostalnim funkcioniranjem mogu biti pod znatnom roditeljskom kontrolom, što otežava razvoj njihove autonomije. Utvrđena je statistički značajna razlika u Smislu života i Osjećaju između s obzirom na ljubavni status. Oni koji su u ljubavnoj vezi su imali veći osjećaj Smisla života i niži Osjećaj između. Ostale varijable: Eksperimentiranje, Nestabilnost, Usmjerenost na sebe i Usmjerenosti na druge nisu pokazale statistički značajne razlike s obzirom na ljubavni status. Veći Smisao života kod osoba koje su u vezi može se pripisati tome da odnos s drugom osobom omogućuje bezuvjetno prihvaćanje druge osobe. Szentmartoni (1984) navodi da je ljubav temeljno iskustvo smisla. Upravo prisutnost ljubavne veze omogućuje mladim ljudima da žive u skladu s drugom osobom, što vjerojatno pridonosi nižem Osjećaju između. Utvrđene su statistički značajne razlike u Smislu života, Istraživanju identiteta, Nestabilnosti, Usmjerenosti na druge i Usmjerenosti na sebe s obzirom na to jesu li pojedinci više ili manje religiozni. Oni koji su religiozni pokazuju više razine Smisla života, Istraživanje identiteta, Usmjerenosti na druge, Usmjerenosti na sebe i niže razine Nestabilnosti. Nije utvrđena statistički značajna razlika u Eksperimentiranju i Osjećaju između s obzirom na to jesu li više ili manje religiozni. Navedeno se može objasniti time da religijsko usmjerenje pojedincu daje smjernice za ponašanje i postupanje prema sebi i prema

drugima. Naime, u istraživanju Kuha i Gonyea (2006) utvrđeno je da studenti koji često posjećuju vjerske aktivnosti (mise, okupljanje mladih i slično) više vremena provode na akademskim, izvannastavnim i školskim programima aktivnosti angažmana u zajednici što može utjecati na to da su više usmjereni na druge pojedince u takvim zajednicama. Također, religija često pojedinca potiče na savjest i propitivanje sebe (Krok, 2015), što vjerojatno može biti razlog većeg Istraživanja identiteta kod religioznijih. Nadalje, sukladno istraživanju (Bijelić i Macuka, 2018) veći Smisao života prisutan je kod religioznijih, što se može objasniti time da je temeljni zadatak religije pružiti osnovu za smisao u vlastitom životu (Galek i sur., 2015). Religija kroz sustav vrijednosti daje pojedincu usmjerenja za vođenje smislenog života (Bijelić i Macuka, 2018). Nadalje, testiranjem značajnosti razlika utvrđena su značajne razlike u Smislu života, Eksperimentiranju, Nestabilnosti, Usmjerenosti na sebe i Osjećaju između. Nije utvrđena statistički značajna razlika u Istraživanju identiteta i Usmjerenosti na druge. Scheffeovim post hoc postupkom testirana je razlika u navedenim značajnim razlikama s obzirom na viši, prosječni i niži SES. Utvrđen je veći Smisao života, Eksperimentiranje, Usmjerenost na sebe i niža Nestabilnost kod osoba koje imaju veći SES. Također utvrđena je statistički značajna razlika u Eksperimentiranju i Usmjerenosti na sebe s obzirom na niži od prosjeka i prosječni SES. Više razine Eksperimentiranja i Usmjerenosti na sebe imaju osobe s prosječnim SES-om. Također utvrđena je statistički značajna u Nestabilnosti s obzirom na viši od prosjeka i prosječni SES. Više razine Nestabilnosti pokazuju pojedinci s prosječnim SES-om. Stoga je prva hipoteza ovog istraživanja djelomično potvrđena. Veći Smisao kod osoba koje imaju veći SES, sukladno je istraživanju Oishi i Diener, (2014), koje pokazuje da stanovnici bogatijih zemalja iskazuju o većem Smislu života. Navedeno se može objasniti time da viši socioekonomski status omogućuje pojedincima bolje uvjete života koje oni vjerojatno percipiraju kao veći smisao. Nadalje, budući da velik broj sudionika studira, ovise o roditeljima pa je varijabla socioekonomskog statusa upitna. Stoga su i rezultati koji se odnose na aspekte odraslosti u nastajanju upitni. Naime, moguće je da pojedinci koji imaju veći obiteljski SES, puno više ovise o roditeljima, imaju manju autonomiju, više ovise o roditeljima, stoga imaju više rezultate u pojedinim aspektima odraslosti u nastajanju. Navedenim se može zaključiti da je prva hipoteza istraživanje djelomično potvrđena.

Također, u istraživanju je pretpostavljeno je da će individualne karakteristike (spol, studentski status, ljubavni status, socioekonomski status, religioznost), odraslost u nastajanju, Zabrinutost zbog COVID-a 19 i Zabrinutost zbog rata u Ukrajini biti značajni prediktori osjećaja smisla života. Muškarci, osobe koje ne studiraju, osobe koje su u vezi, više samoprocjene socioekonomskog statusa, religioznije osobe, više razine Usmjerenosti na sebe, više razine Usmjerenosti na druge; a niže Eksperimentiranja, Istraživanja identiteta, Nestabilnosti i Osjećaja „između“ te niže razine Zabrinutosti zbog COVID-a 19 i niže razine Zabrinutosti zbog rata u Ukrajini bit će povezane s većim osjećajem smisla života.

Hijerahijski regresijski model u kojem su kao prediktori smisla života bili: spol, ljubavni status, studentski status, religioznost, socioekonomski status, Nestabilnost, Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na sebe, Usmjerenost na druge, Osjećaj između, Zabrinutost zbog COVID-19 i Zabrinutost zbog rata u Ukrajini pokazao se statistički značajnim. U prvom koraku uvrštene su varijable spol, ljubavni status, studentski status, socioekonomski status. Statistički značajnim pokazao se samo ljubavni status, koji objašnjava 2% varijance kriterija. U drugom koraku dodana je još varijabla religioznost. Unutar drugog koraka značajnim pozitivnim prediktorima su se pokazali ljubavni status, socioekonomski status i religioznost. Dakle, osobe koje su u vezi, osobe koje procjenjuju svoj ekonomski status višim i religioznije osobe pokazivale su veći osjećaj Smisla života. Navedene varijable su objasnile 7% varijance smisla života. Uz navedene varijable u trećem koraku uvrštavaju se aspekti odraslosti u nastajanju: Nestabilnost, Eksperimentiranje, Istraživanje identiteta, Usmjerenost na sebe, Usmjerenost na druge, osjećaj između. U trećem koraku uz ljubavni status i religioznost značajnim se pokazuju varijable Nestabilnost, Usmjerenost na druge i Usmjerenost na sebe i one objašnjavaju dodatnih 23% varijance. Oba bloka zajedno objašnjavaju 30% varijance kriterijske varijable. Osobe koje su u vezi, više razine religioznosti, više razine usmjerenosti na druge, više razine usmjerenosti na sebe te niže razine nestabilnosti bile su povezane s višim osjećajem smisla životom. U zadnjem koraku, dodavanjem okolinskih čimbenika, odnosno varijabli Zabrinutosti zbog COVID-a 19 i rata u Ukrajini, nema značajnih promjena u odnosu na prethodni korak. Dakle, prediktorske varijable koje se pokazuju statistički značajnim i objašnjavaju ukupno 30% varijance smisla života su: religioznost, ljubavni status, Nestabilnost, Usmjerenost na druge

i Usmjerenost na sebe, pri čemu je najznačajniji pojedinačni prediktor Nestabilnost koja je negativno povezana s osjećajem Smisla životom. Stoga se može zaključiti da je i druga hipoteza ovog istraživanja djelomično potvrđena.

Sukladno hrvatskom istraživanju smisla života (Bijelić i Macuka, 2018), nije utvrđena statistički značajna povezanosti spola i studentskog statusa. Važno je naglasiti da i dosadašnja istraživanja, koja su u odnos stavljala spol i obrazovanje sa Smislom života, pokazala nekonzistentne rezultate. Tako primjerice istraživanje Garcia-Alandete i sur., (2013) navodi da žene iskazuju više razine Smisla života u odnosu na muškarce, dok neka istraživanja pokazuju višu prisutnost smisla života kod muškaraca (Kohutova i sur. 2021). Za studentski status rezultati također nisu sukladni. Primjerice, neka istraživanja (Pinghamt, 2002) navode kako obrazovanje pridonosi većem doživljaju smisla života, a druga ističu kako bogatije zemlje s obrazovanim stanovništvom pokazuju niži smisao života (Oishi i Diener, 2014). Za neutvrđene povezanosti varijable spola i obrazovanja, može se uzeti u obzir priroda uzorka koji je sudjelovao u istraživanju, tako su 68% uzorka činile žene, a studenata koji su sudjelovali u istraživanju bilo je 84%. Sukladno brojnim istraživanjima (Ćorić, 2003; Peterson i Park, 2012), pozitivna povezanost varijable religioznost i smisla može se objasniti time da je temeljni zadatak religije pružiti osnovu za smisao u vlastitom životu (Galek i sur., 2015). Pretpostavlja se da pojedinac ima vjerski sustav koji mu pomaže postaviti vlastite ciljeve i uvjerenja, koji nadalje pomažu u objašnjenju svijeta i suočavanju s osobnim situacijama i problemima (Krok, 2015). Istraživanja navode da je učestalo sudjelovanje u religijskim obredima kod djece i adolescenata povezano s većom svrhovitosti (Francis, 2000; Francis i Evans, 1996). Neka istraživanja su potvrdila da se veća religijska usmjerenost može povezati s višim osjećajem smisla života kod studenata (Robbins i Francis, 2000). Iz navedenog, se može zaključiti da varijabla religioznost i s njom povezan smisao imaju važnu ulogu u životu pojedinca. Naime, istraživanja pokazuju da viša razina religioznosti može pozitivno djelovati na ponašanje mladih (Krok, 2015), kao i pomoći u oporavku od stresnih i traumatskih situacija (Boehnlein, 2006). Stoga se može pretpostaviti da viša razina religioznosti može biti vrlo važna komponenta smisla života kod odraslih u nastajanju, usmjeriti ih i pomoći im u procesu promjene i odrastanja. Potrebno je naglasiti da se unutar ovog istraživanja za ispitivanje religioznosti koristila samo jedna čestice, pa je

upitno koliko je konstrukt religioznosti dobro zahvaćen. Nadalje, značajna pozitivna povezanost varijable ljubavni status, kroz sva četiri koraka hijerahijske regresijske analize, može se objasniti time da partner/ica pruža cijenjeni društveni status, povećava osjećaj vlastite vrijednosti te može služiti kao pomoć u integraciji u odraslu dob (Mordaunt, 2010). Ljubavne veze tijekom ovog razdoblja prijelaza u odraslu dob smatraju se važnijim (Umberson i Karas Montez., 2010), jer sve veća povezanost s partnerom može pomoći boljoj usmjerenosti k smislu. Tako primjerice, osobe koje imaju partnera mogu razmišljati o zajedničkom suživotu, o putovanjima, druženjima s partnerom koje mogu pridonijeti većem osjećaju smisla. Iako nema istraživanja koja su se direktno usmjerila na povezanosti smisla i ljubavnog statusa, neka istraživanja (Kansky, 2018) pokazuju utjecaj ljubavnog statusa na psihološku dobrobit, emocije i vlastite spoznaje. Značajna povezanost socioekonomskog statusa samo u drugom koraku hijerahijske regresijske analize može se pripisati tome da je socioekonomski status u korelaciji s dimenzijama odraslosti u nastajanju – konkretno ovdje s dimenzijom Eksperimentiranje pri čemu oni koji procjenjuju da imaju viši SES izvještavaju i da više Eksperimentiraju. Kritičari Arnettove teorije (1997) smatraju da se ne radi o novom razdoblju odraslosti u nastajanju, nego o lošim socioekonomskim uvjetima u kojima današnji mladi odrastaju (Côté, 2006). Odnosno, mladi koji nemaju kvalitetne socioekonomske uvjete moraju raditi i stoga su iz adolescencije prešli odmah u odraslu dob, te nisu percipirali razdoblje odraslosti u nastajanju. Treba naglasiti da su podaci o socioekonomskom statusu u ovom istraživanju prikupljeni na temelju samoprocjena, koje su često podložne subjektivnim percepcijama, osjećajima i motivima sudionika istraživanja, koje često nisu u skladu s objektivnom stvarnošću. Budući da je Usmjerenost na druge bila značajan prediktor postignutog smisla, to se može objasniti činjenicom da pojedinci u razdoblju odraslosti u nastajanju smisao traže u drugim osobama, poput prijatelja, partnera i slično. Naime, vrijeme adolescencije je obilježeno priklanjanju vršnjacima i prijateljima, a udaljavanju od roditelja (Berk, 2008). Može se pretpostaviti da mladi koji su usmjereni na druge manje opažaju vlastite procese i promjene pa mogu misliti da vode smisleniji život. Nadalje, budući da je dimenzija Usmjerenost na druge iz dopunske ljestvice koja se ne uvrštava često u istraživanje, nema sukladnih istraživanja s kojima bi se ovi rezultati mogli usporediti. Nadalje, varijabla koja se odnosi na Usmjerenost na sebe se pokazala kao statistički značajna

i pozitivno povezana sa Smislom života, što se može objasniti činjenicom da ti mladi rade na sebi, sve prilagođavaju sebi, pa vjerojatno doživljavaju svoj život smislenijim. Budući da se radi o mladim odraslima, koji često tijekom djetinjstva internaliziraju roditeljske stavove, može biti da ih je dolazak u ovu dob odvojio od takvih stajališta pa smatraju da vode smisleniji život (Côté, 2006). Dimenzija Nestabilnost pokazala se kao najznačajniji negativni prediktor, što je u skladu s istraživanjem Kohutova i sur. (2021), gdje je navedena varijabla bila povezana s traženjem smisla, a ne postignutim smislom. Negativne povezanosti dimenzija Nestabilnost i Smisao života može se pripisati tome da potraga za životnim smjernicama može donijeti određenu nesigurnost. Budući da se radi o razdoblju koje je obilježeno nestabilnim promjenama mijenjanjem prijatelja, odseljavanja i slično, može se pretpostaviti da ta promjenjivost djeluje na osjećaj smisla u životu. Neutvrđena povezanost dimenzija Osjećaja između, Eksperimentiranja i Istraživanje identiteta kod osoba koje se nalaze u razdoblju odraslosti u nastajanju može se pripisati tome da je teško odrediti je li osjećaj smisla života nešto situacijski specifično ili je kao osobina, trajno i postojano. U potrazi za smislom, stabilna osobina neprestanog traženja smisla može se kombinirati sa svakodnevnim pokušajima pronalaženja smisla u životnim događajima (Nezlek i sur., 2017). Mladi odrasli koji se nalaze u ovom razdoblju promjenjivosti, od srednje škole do fakulteta, pa sve do zapošljavanja, često su skloniji situacijskim faktorima, za razliku od odraslih osoba, koje imaju svoj „ritam“ radnih i obiteljskih uloga. Nadalje, neutvrđene povezanosti Smisao života s varijablom koja se odnosi na Zabrinutost zbog COVID-19 može se pripisati tome da je istraživanje provedeno početkom 2023. godine, odnosno godinu dana od ukidanja mjera za prevenciju širenja virusa. Dakle može se pretpostaviti da su pojedinci manje osjetljivi na pitanje o COVID-19, što vjerojatno ne utječe na njihovu percepciju smisla. Nadalje, priroda čestica koja je više usmjerena na trenutne teškoće vezane uz COVID-19, koje više nisu nepoznanica i početnih strah, kao što je to bio slučaj u prethodnim godinama. Nadalje, neutvrđena povezanost Smisla života i Zabrinutosti zbog rata u Ukrajini može se objasniti time da su u ovom istraživanju sudjelovali mladi iz RH, te je moguće da se nisu poistovjetili s ratom koji se nalazi 400 kilometara zračne udaljenosti. Također, budući da se radi o poslijeratnoj generaciji koja vjerojatno ne zna kako izgleda ratno okupirano stanje, nisu percipirali ratnu zabrinutost kao nešto što bi moglo utjecati na njihov doživljaj smisla

životom. Budući da obje varijable, koje se odnose na zabrinutost, nisu statistički povezane, u daljnjim istraživanjima slične tematike predlaže se ispitivanje medijacijskog efekta anksioznosti na povezanost Smisla života i Zabrinutosti zbog rata i Zabrinutost zbog rata u Ukrajini COVID-a 19.

Ograničenja istraživanja

Za bolju interpretaciju dobivenih rezultata važno je naglasiti neke od nedostataka istraživanja. Jedno od glavnih nedostataka ovog istraživanja odnosi se na sami nacrt istraživanja. Budući da je riječ o korelacijskom nacrtu, ne može se ustanoviti postoji li uzročno - posljedična veza između varijabli od interesa, već takav nacrt nastoji utvrditi postoji li značajna povezanost između njih. Jedno od ograničenja može biti i priroda online istraživanja, odnosno priroda pronalaska sudionika. Online istraživanja obično funkcioniraju tako da se proslijedi poveznica ankete putem društvenih mreža (Facebook-a, Instagram-a i WhatsApp-a) ili drugih kanala kao što su e-mailovi, što onda utječe na formiranje uzorka sudionika u istraživanju. Uzorak postaje selektivan, odnosno ispunjavaju ga samo pojedinci koji koriste društvene mreže. Također, budući da je obavijest objavljivana u grupe gdje su većinskim brojem studenti, odnosno osobe na visokoškolskom obrazovanju što onda ne oslikava stvarnu sliku populacije RH. Također, jedan od problema je i velik udio žena u uzorku. Navedeno dovodi u pitanje reprezentativnost uzorka, što ograničava mogućnost generaliziranja na sve odrasle u nastajanju. Također, za potrebe završnog rada zbog ograničenosti količine pisanog, materijala, odabrano je prikazati varijablu religioznosti samo s jednom česticom. Da je korišten upitnik ili ljestvica religioznosti vjerojatno bi se dobila potpunija slika kako se smisao života uklapa i kako određuje opću dobrobit odraslih u nastajanju. Također, predlaže se bolje definiranje varijable socioekonomskog statusa, budući da ovi mladi ovise o roditeljima, ne može se razlučiti odnosi li se procijena socioekonomskog statusa na njih same ili njihovu obitelj.

Praktične implikacije rezultata

Ovo istraživanje daje precizniji uvid u smisao života kod odraslih u nastajanju. Također ovo istraživanje uzima u obzir trenutne aktualne ekonomske, socijalne i prijeteće situacije. Budući da je smisao života jedna od aspekata psihološke dobrobiti, svakako je važna komponenta pojedinca koja djeluje na njegovo svakodnevno funkcioniranje. Brojna

istraživanja sugeriraju da su mlade osobe koje postižu niže rezultate na osjećaju smisla života, sklonije rizičnim ponašanjima, poput konzumiranja droge, alkohola, sudjelovanju u nasilnim djelima pa čak i suicidalnim mislima (DuRant, i sur., 1994). Stoga ovaj rad prvenstveno potiče sve ljude koji se susreću s mladima ove dobi, da razumiju razdoblje u kojima se ovi mladi nalaze. Provedena su brojna istraživanja o odraslima u nastajanju, prvenstveno usmjerene na komponentu ponašanja, ono što se sugerira je provedba istraživanja koja su usmjerena na to kako se ti mladi nose s tom promjenom, kako to djeluje na njih. Odrasla dob u nastajanju dugo je razdoblje traženja i nestabilnosti, ali i velike slobode i mogućnosti (Arnett, 2000) za koje je malo vjerojatno da će ikada više biti prisutne. S druge strane, te mogućnosti i stečena sloboda s nedostatkom pravila i normi (Côte, 2008) donose nestabilnost i neizvjesnost, postavljajući pitanja koji je životni smjer najbolji, što je za pojedince važno i što trebaju činiti u svom životu. Odgađanje ovih važnih zadataka gotovo do 30. godine moglo bi imati negativne posljedice na prisutnost smisla i zadovoljstva životom dulje vrijeme. Budući da je 84% sudionika ovog istraživanja čine studenti, ovaj rad bi mogao poticati pojedince zaposlene u akademskim institucijama da osmisle programe koji bi educirali mlade u ovom razdoblju o životnim obavezama koje slijede. Predlaže se održavanje društvenih događaja, tribina i programa koji potiču studente na druženje i širenje socijalne mreže, koja može povoljno utjecati na njihovu psihološku dobrobiti. Također, ove vrste druženja bi pomogle mladima da se susretnu s drugim pojedincima u istom razdoblju. Slušanje iskustava drugih može potaknuti ili olakšati ovu promjenu. Istraživanje Kuk i Guszowska (2019), pokazuje da radionice za poboljšanje smisla života mogu biti učinkovite, posebice kod mlađih studenata. Rezultati ovog istraživanja odnose se na mlade iz različitih dijelova Hrvatske, između 18 i 25 godine, koji su specifična skupina. Istraživanje slično ovom provedeno je u slovačkoj (Kohutova, 2021), stoga se predlaže povećanje broja sličnih istraživanja kako bi se dobio bolji uvid u psihološko funkcioniranje odraslih u nastajanju. Također, u budućim radovima se predlaže korištenje detaljnije mjere religioznosti, odnosno da se koriste validirani upitnici jer vjerski identitet i vjerska uvjerenja pogoduju općoj sreći i blagostanju (Hill i Pargament, 2003).

ZAKLJUČAK

Provedbom istraživanja utvrđeno je da žene iskazuju više razine Eksperimentiranja, Istraživanju identiteta, Usmjerenosti na sebe i Istraživanju identiteta za razliku od muškaraca. Pojedinci koji studiraju imaju više razine Eksperimentiranja, Nestabilnosti, Usmjerenosti na druge i Osjećaja između. Pojedinci koji su u ljubavnoj vezi su imali veći osjećaj Smisla života i niži Osjećaj između. Ostale varijable: Eksperimentiranje, Nestabilnost, Usmjerenost na sebe i Usmjerenosti na druge nisu pokazale statistički značajnu razliku s obzirom na ljubavni status. Religiozniji pojedinci pokazuju više razine Smisla života, Istraživanje identiteta, Usmjerenosti na druge, Usmjerenosti na sebe i niže razine Nestabilnosti u usporedbi s manje religioznima. Utvrđen je veći Smisao života, Eksperimentiranje, Usmjerenost na sebe i niža Nestabilnost kod osoba koje imaju veći SES. Utvrđena je statistički značajna razlika u Eksperimentiranju i Usmjerenosti na sebe s obzirom na niži od prosjeka i prosječni SES. Više razine Eksperimentiranja i Usmjerenosti na sebe imaju osobe s prosječnim SES-om. Također utvrđena je statistički značajna u Nestabilnosti s obzirom na viši od prosjeka i prosječni SES. Više razine Nestabilnosti pokazuju pojedinci s prosječnim SES-om.

Hijerahijski regresijski model u kojem su kao prediktori smisla života bili: spol, ljubavni status, studentski status, socioekonomski status, religioznost, Nestabilnost, eksperimentiranje, istraživanje identiteta, usmjerenost na sebe, usmjerenost na druge, osjećaj između, zabrinutost zbog COVID-19 i zabrinutost zbog rata u Ukrajini pokazao se statistički značajnim. U četiri koraka faktori su uspjeli objasniti skoro trećinu varijance kriterijske varijable smisla života kao aspekta psihološke dobrobiti. Rezultati pokazuju da osobe koje su religioznije, koje procjenjuju svoj socioekonomski status višim i osobe koje su u vezi pokazuju veći osjećaj smisla životom. Nadalje, rezultati pokazuju kako osobe koje se nalaze u razdoblju odrasle dobi u nastajanju s višim razinama usmjerenosti na sebe, na druge te nižim razinama nestabilnosti imaju veći osjećaj smisla u životu.

Literatura

- Alonzi, S., La Torre, A. i Silverstein, M., (2020). The psychological impact of preexisting mental and physical health conditions during the COVID-19 pandemic. *Psychology of Trauma 12 (S1)*, S236–S238. <https://doi.org/10.1037/tra0000840>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Association.
- Anderson, S. A. I Sabatelli, R. M. (2011). *Family interaction: A multigenerational developmental perspective* (5th Edition). Pearson Education, Inc.
- Arnett, J. J. (1997). Young people's conceptions of the transition to adulthood. *Youth & Society*, 29(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/0044118X97029001001>
- Arnett, J.J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical contex. *Human development*, 41, 295-315.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *The American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Arnett , J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2006). The Psychology of Emerging Adulthood: What Is Known, and What Remains to Be Known? In J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (pp. 303–330). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11381-013>
- Arnett, J.J. Žukauskienė, R., Sugimura, K. (2014). The new life stage of emerging adulthood at ages 18–29 years: implications for mental health . *Lancet Psychiatry 1*, (7), 569-576, 10.1016/S2215-0366(14)00080-7.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naknada Slap.
- Bijelić, L. I Macuka, I. (2018). Smisao života: Uloga religioznosti i stavova prema smrti. *Psihologijske teme*, 27, 2, 159-176.
- Blaži, A., Uljančić, S., (2021). Utjecaj COVID-19 pandemije na mentalno zdravlje primalja . *Primaljski vjesnik 31*.

- Boehnke, K., and Schwartz, S. H. (1997). Fear of war: Relations to values, gender, and mentalhealth in Germany and Israel. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 3(2), 149–165.
- Boehnlein, J. K. (2006). Religion and spirituality in psychiatric care: Looking back, looking ahead. *Transcultural Psychiatry*, 43(4), 634–651.
- Bonebright, C. A., Clay, D. L. i Ankenmann, R. D. (2000). The relationship of workaholism with work–life conflict, life satisfaction, and purpose in life. *Journal of Counseling Psychology*, 47(4), 469–477.
- Carstensen, L. L., Isaacowitz, D. M. i Charles, S. T. (1999). Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity. *American Psychologist*, 54(3), 165–181. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.3.165>
- Chamberlain, K. I Zika, S. (1988). Measuring meaning in life: An examination of three scales. *Personality and Individual Differences*, 9(3), 589–596.
- Charlson, F., van Ommeren, M., Flaxman, A., Cornett, J., Whiteford, H., and Saxena, S. (2019). New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: a systematic review and meta-analysis. *Lancet*, 394(10194), 240–248. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30934-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30934-1)
- Choudhary, O. P., Saied, A. A., Priyanka, Ali, R. K. and Maulud, S. Q. (2022). Russo-Ukrainian war: An unexpected event during the COVID-19 pandemic. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 48(102346), 102346. <https://doi.org/10.1016/j.tmaid.2022.102346>
- Cui, J., Lu, J., Weng, Y., Grace, Y. Yi. i Wenqing, H. (2022). COVID-19 impact on mental health. *BMC Med Res Methodol* 22, 15. <https://doi.org/10.1186/s12874-021-01411>
- Côté JE. (1997). An empirical test of the identity capital model. *Journal of Adolescence* 20, 577– 597.
- Côté , J. E. (2006). Emerging adulthood as an institutionalized moratorium: Risks and benefits to identity formation . In J. J. Arnett and J. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (pp. 85–116). American Psychological Association.
- Côte , J. E. , and Bynner , J. (2008). Changes in the transition to adulthood in the UK and Canada: The role of structure and agency in emerging adulthood . *Journal of Youth Studies* , 11 , 251 – 268.

- Crocetti, E., Erentaitė, R. i Žukauskienė, R. (2014). Identity Styles, Positive Youth Development, and Civic Engagement in Adolescence. *Journal Youth Adolescence* 43, 1818–1828.
- Ćorić, Š. Š. (2003). *Psihologija religioznosti*. Naklada Slap.
- Dadi, A. F. (2022). The mental health consequences of war in northern Ethiopia: why we should be concerned. *The Lancet. Psychiatry*, 9(3), 194–195.
[https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(22\)00013-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(22)00013-X).
- Debats, D. L., van der Lubbe, P. M. i Wezeman, F. R. A. (1993). On the psychometric properties of the Life Regard Index (LRI): A measure of meaningful life. *Personality and Individual Differences*, 14, 337–345.
- Debats, D. L. (1999). Sources of meaning: An investigation of significant commitments in life. *Journal of Humanistic Psychology*, 39(4), 30–57.
- Donahue, M.J. (1985). Intrinsic and Extrinsic Religiousness: Review and MetaAnalysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48 (2), 400–419.
- Doyle, S. T. (2022). *Mental weakness and the failures of military psychiatry*.
<https://doi.org/10.31234/osf.io/2kgjc>.
- DuRant RH, Cadenhead C, Pendergrast RA, Slavens G, Linder CW (1994). Factors associated with the use of violence among urban black adolescents. *American Journal of Public Health* 84, 612–617.
- Đurić, B. (2015). *Socioekonomski status roditelja i školski uspjeh učenika*. Doctoral dissertation, University of Rijeka. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Pedagogy.
- Dušanić, S. (2006). Religioznost i socijalni identiteti adolescenata. *Ličnost i društvo* 2, 79–90.
- Erikson, E. (1950). *Childhood and society*. W. W. Norton and Company.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: youth and crisis*. Norton and Company.
- Facio, A. i Micocci, F. (2003). Emerging adulthood in Argentina. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 100, 21–31.
- Fancourt, D. Steptoe i A. Bu, F. (2021). Trajectories of anxiety and depressive symptoms during enforced isolation due to COVID-19 in England: a longitudinal

- observational study. *Lancet Psychiatry* 8 (2) (2021), pp. 141-149, 10.1016/S2215-0366(20)30482-X.
- Francis, L. J. (2000). The relationship between bible reading and purpose in life among 13-15-year-olds. *Mental Health, Religion and Culture*, 3, 27-36.
- Francis, L. J. i Evans, T. E. (1996). The relationship between personal prayer and purpose in life among churchgoing and non-churchgoing twelve-to-fifteen-year-olds in the UK. *Religious Education*, 91, 8-21.
- Frankl, V. E. (1997). *Zašto se niste ubili?* Uvod u logoterapiju. Provincijalat franjevac trećoredaca.
- Galek, K., Flannelly, K. J., Ellison, C. G., Sifton, N. R., and Jankowski, K. R. B. (2015). Religion, meaning and purpose, and mental health. *Psychology of Religion and Spirituality*, 7(1), 1–12.
- Garcia-Alandete, J., Lozano, B. S., Nohales, S. P. i Martinez, E. R. (2013). Predictive role of meaning in life on psychological well-being and gender specific differences. *Acta Colombiana de Psicología*, 16, 75-82.
- Glanzer, P. L., Hill, J. P. i Johnson, B. R. (2017). *The quest for purpose: The collegiate search for a meaningful life*. State University of New York Press.
- Green, M., and Elliott, M. (2010). Religion, health, and psychological well-being. *Journal of Religion and Health*, 49(2), 149–163.
- Grouden, M. E. i Jose, P. E. (2014). How do sources of meaning in life vary according to demographic factors? *Journal of Psychology*, 43(3), 29-38.
- Hackney, C.H i Sanders, G.S. (2003). Religiosity and Mental Health: A Meta-Analysis of Recent Studies. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42 (1), 43-45.
- Halama M., Witkowska D., Jasicka-Misiak I. i Poliwoda A. (2014). An adventive *Panaeolus antillarum* in Poland (Basidiomycota, Agaricales) with notes on its taxonomy, geographical distribution, and ecology. *Cryptogamie. Mycologie*. 35(1): 3–22.
- Humphrey A i Vari O. (2021). Meaning Matters: Self-Perceived Meaning in Life, Its Predictors and Psychological Stressors Associated with the COVID-19 Pandemic. *Behavioral Sciences* 11(4),50.

- Harlow, L. L., Newcomb, M. D. i Bentler, P. M. (1986). Depression, selfderogation, substance abuse and suicide ideation: Lack of purpose in life as a mediational factor. *Journal of Clinical Psychology*, 42(1), 5-21.
- Hill P.L i Burrow A.L. (2012). Viewing purpose through an Eriksonian lens. Identity: An International. *Journal of Theory and Research* 12, 74–91.
- Hill, P. C., i Pargament, K. I. (2003). Advances in the conceptualization and measurement of religion and spirituality: Implications for physical and mental health research. *The American Psychologist*, 58(1), 64–74.
- Jašić, O., Hodžić, Đ. i Selmanović, S. (2012). Utjecaj religijskog statusa i kvalitete života na konzumaciju alkohola među studentskom populacijom Sveučilišta u Tuzli. *JAHR*. 123.- 137.
- Jia, R Ayling, K. Chalder, T. Massey, A. Broadbent, E. Coupland, C. Vedhara, K. (2020). Mental health in the UK during the COVID-19 pandemic: cross-sectional analyses from a community cohort study. *BMJ Open*, 10 (9).
- Jokić-Begić, N., Hromatko, I., Jurin, T., Kamenov, Ž., Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G., Lauri Korajlija, A., Maslić Seršić, D., Mehulić, J., Mikac, U., Tadinac, M., Tomas J. i Sangster Jokić, C. (2020). *Kako smo? Život u Hrvatskoj u doba korone. Preliminarni rezultati istraživačkog projekta*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Kalcza-Janosi, K., Kotta, I., Marschalko, E. E., and Szabó, K. (2022). The Fear of War Scale(FOWARS): development and initial validation. In PsyArXiv.<https://doi.org/10.31234/osf.io/sfz2v>.
- Kansky, J. (2018). *What's love got to do with it? Romantic relationships and well-being*. Handbook of well-being. UT: DEF Publishers. DOI: nobascholar.com.
- Kardas, P., Babicki, M., Krawczyk, J. i Mastalerz-Migas, A. (2022). War in Ukraine and the challenges it brings to the Polish healthcare system. *The Lancet Regional Health. Europe*, 15(100365), 100365. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2022.100365>
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2. izdanje). Guilford Press.
- Kneipp, L. B., Kelly, K. E. i Cyphers, B. (2009). Feeling at peace with college: Religiosity, spiritual well-being, and college adjustment. *Individual Differences Research*, 7, 188-196.

- Kohútová, V., Špajdel, M. i Dědová, M. (2021). Emerging Adulthood – an Easy Time of Being? Meaning in Life and Satisfaction with Life in the Time of Emerging Adulthood. *Studia Psychologica*, 63(3).
- Krok, D. (2015). The role of meaning in life within the relations of religious coping and psychological well-being. *Journal Religion Health*, 54, 2292-2308.
- Kuh, G. D., i Gonyea, R. M. (2006). Spirituality, liberal learning, and college student engagement. *Liberal Education*, 92(1), 40–47.
- Kuk, A. i Guszowska, M. (2019). Changes and Predictors of the Sense of Meaning in Life in Polish University Students Participating in Psychological Workshops Communication–Forgiveness–Love. *Journal of Religion and Health* 58.
- Kwong, A.S. Pearson, R.M., Adams, M.J., Northstone, K. Tilling K. , Smith, D., Fawns-Ritchie, C. Bould, H. N. Warne, Zammit, S. i Gunnell- D.J. (2021)., Mental health before and during the COVID-19 pandemic in two longitudinal UK population cohorts *Journal of Psychiatry*, 218 (6), 334-343, 10.1192/bjp.2020.242.
- Larsen, R. J. i ; Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Naklada Slap.
- Leburić, A. i Tomić-Koludrović, I. (1996). *Mladi danas; drugačiji ali ist*. Sveučilište u Zadru. Filozofski fakultet.
- Lee, C., Cadigan, J. i Rhew, I., (2020). Increases in loneliness among young adults during the COVID-19 pandemic and association with increases in mental health problems. *Journal of Adolescent Health* 67 (5), 714–717.
- Ling, Y., Huang, W. i Mao, E. (2020). Persistence and clearance of viral RNA in 2019 novel coronavirus disease rehabilitation patients. *Chinese Medical Journal*, 21(4), 3-11.
- Longo, G. S., i Kim-Spoon, J. (2013). Homesickness in college students: The role of religion in combating depression. *Mental Health, Religion and Culture*, 16(5), 489–500.
- Luyckx K., De Witte H. i Goossens L. (2011) Perceived instability in emerging adulthood: The protective role of identity capital. *Journal of Applied Developmental Psychology* 32, 137–145.
- Luyckx K, Schwartz SJ, Berzonsky MD, Soenens B, Vansteenkiste M, Smits I i Goossens L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality* 42, 58–82.

- Marijan, D. (2016). *Domovinski rat*. Hrvatski institut za povijest.
- Mayseless O. i Scharf M. (2003). What does it mean to be an adult? The Israeli experience. *New Directions for Child and Adolescent Development* 100, 5-20. doi: 10.1002/cd.71. PMID: 12955979.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Mbah, R. E. I Wasum, D. (2022). Russian-Ukraine 2022 war: A review of the economic impact of Russian-Ukraine crisis on the USA, UK, Canada, and Europe. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 9(3), 144–153. <https://doi.org/10.14738/assrj.93.12005>.
- McKnight, P. E. i Kashdan, T. B. (2009). Purpose in life as a system that creates and sustains health and well-being: An integrative, testable theory. *Review of General Psychology*, 13(3), 242–251. <https://doi.org/10.1037/a0017152>
- Mooney, M. (2010). Religion, College Grades, and Satisfaction among Students at Elite Colleges and Universities, *Sociology of Religion*, 71(2), 197- 215 <https://doi.org/10.1093/socrel/srq035>
- Mordaunt, C. (2010). Nonmarital romantic relationships and mental health in early adulthood: does the association differ for women and men?. *Youth Studies Australia*, 29(3), 61-63.
- Muller, S. M. i Dennis, D. L. (2007). Life change and spirituality among a college student cohort. *Journal of American College Health*, 56, 55–59.
- Nezlek, J. B., Newman, D. B. i Thrash, T. M. (2017). A daily diary study of relationships between feelings of gratitude and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 12(4), 323–332. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1198923>
- O'Connor, R., Wetherall, K., Cleare, S., McClelland, H., Melson, A., Niedzwiedz, C. i sur. (2020). Mental health and well-being during the COVID-19 pandemic: longitudinal analyses of adults in the UK COVID-19. Mental Health and Wellbeing study. *Journal of Psychiatry* 1–8. <https://doi.org/10.1192/bjp.2020.212>
- Oishi, S. i Diener, E. (2014). Residents of poor nations have a greater sense of meaning in life than residents of wealthy nations. *Psychological Science*, 25(2), 422-430.

- Ostic, D., Qalati, S. A., Barbosa, B., Shah, S. M. M., Galvan Vela, E., Herzallah, A. M., i Liu, F. (2021). Effects of social media use on psychological well-being: a mediated model. *Frontiers in Psychology*, 2381.
- Pargament, K. I., Tarakeshwar, N., Ellison, C. G. i Wulff, K. M. (2001). Religious Coping among the Religious: The Relationships between Religious Coping and Well-Being in a National Sample of Presbyterian Clergy, Elders, and Members. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(3), 497–513. <http://www.jstor.org/stable/1388103>
- Park, C. L. (2010). Making sense of the meaning literature: An integrative review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin*, 136(2), 257–301.
- Perlman RL. (2016). Mouse models of human disease: An evolutionary perspective. *Foundation for Evolution, Medicine, and Public Health* 1, 170-6.
- Peterson, C. i Park, N. (2012). *Character strengths and the life of meaning*. The human quest for meaning: Theories, research, and application (str. 277-296). Routledge; Taylor and Francis.
- Petz, B. (2004). *Osnove statističke metode za nematematičare*. Naklada Slap.
- Pezirkianidis, C., Stalikas, A., Efstathiov, E. i Karakasidov, E. (2016). The relationship between meaning in life, emotions and psychological illness: The moderating role of the effects of the economic crisis. *The European Journal of Counselling Psychology*, 4(1), 77-100.
- Pinghart, M. (2002). Creating and maintaining purpose in life in old age: A meta-analysis. *Ageing International*, 27, 90-114.
- Phillips, T.M., Wilmoth, J.D., Wheeler, B.E., Long, A.C., Pylate, L., i Brink, J. (2022).: Religiosity and Well-Being in Emerging Adults, *Religion and Education*, 2. 10.1080/15507394.2022.2154105.
- Power, E., Hughes, S., Cotter, D., Cannon, M., 2020. Youth mental health in the time of COVID-19. (2020) *Irish Journal of Psychological Medicine*. 37 (4), 301–305.
- Pudrovskaya T. (2009). Parenthood, stress, and psychological well-being in late midlife and early old age. *International Journal of Aging and Human Development* 68, 127–147.
- Qiu J, Shen B, Zhao M, i sur. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: implications and policy recommendations. *General Psychiatry*. *BMJ Journals* 2, 33.

- Reifman, A., Arnett, J.J. i Colwell, M.J. (2007, Summer). Emerging adulthood: Theory, assessment, and application. *Journal of Youth Development*, 2 (1).
- Reker, G. (2000). Theoretical perspective, dimensions, and measurement of existential meaning. *Optimizing human development across the life span* 3, 39-58.
- Reker G. i Wong P. (1988). *Aging as an individual process: Toward a theory of personal meaning*. In Birren J. and Bengston V (Eds.), *Emergent theories of aging*, 214–256. Springer.
- Robbins, M. i Francis, L. J. (2000). Religion, personality and wellbeing: The relationship between church attendance and purpose in life among undergraduates attending an Anglican College in Wales. *Journal of Research in Christian Education*, 9, 223-238.
- Rosenberg, M. Luetke, M. Hensel, D. Kianersi, S. Fu, T.C. i Herbenick, D. (2021). Depression and loneliness during April 2020 COVID-19 restrictions in the United States, and their associations with frequency of social and sexual connections. *Soc. Psychiatr. Psychiatr. Epidemiol.*, 56 (7), 1221- 1232.
- Ryan, R. M. i Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
- Ryff, C. D. (1989.). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Ryff, C. D. i Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727.
- Ryff, C. D. i Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9(1), 1–28.
- Ryff, C. D. i Singer, B. H. (2006.). Best news yet on six-factor model of well-being. *Social Science Research*, 35(4), 1103-1119
- Ryff, C. D. i Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 9(1), 13
39. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>

- Samman, E. (2007), Psychological and subjective wellbeing: A proposal for internationally comparable indicators. *Oxford Development Studies* 35, 459-486.
<http://dx.doi.org/10.1080/13600810701701939>
- Saunders, R. Buckman, J.E. Fonagy, P. Fancourt, D. (2021). Understanding different trajectories of mental health across the general population during the COVID-19 pandemic. *Psychological Medicine*. 1–9. 10.1017/S0033291721000957.
- Shanahan, L., Steinhoff, A., Bechtiger, L., Murray, A., Nivette, A., Hepp, U., i sru., (2020). Emotional distress in young adults during the COVID-19 pandemic: evidence of risk and resilience from a longitudinal cohort study. *Psychological. Medicine*. 1–10.
- Sharma, M., Koenen, K. C., Borba, C. P. C., Williams, D. R. and Deng, D. K. (2022). Themeasurement of war-related trauma amongst internally displaced men and women inSouth Sudan: Psychometric analysis of the Harvard Trauma Questionnaire. *Journal of Affective Disorders*, 304, 102–112.
- Smith, L., Jacob, L., Yakkundi, A., McDermott, D., Armstrong, N., Barnett, Y., i sur., (2020). Correlates of symptoms of anxiety and depression and mental wellbeing associated with COVID-19: a cross-sectional study of UK-based respondents. *Psychiatry. Research*. 291,113138.
- Smojver Ažić, S. (1998). Proces separacije-individuacije adolescenata: prikaz upitnika. *Društvena istraživanja*, 4-5, 603-617.
- Stanić, S. i Mrvak, K. (2012). *Domovinski rat –ratna iskustva žena*. Sveučilište u Splitu:Filozofski fakultet Odsjek za sociologiju.
- Steger, M. F., Bundick, M. J., i Yeager, D. (2012). Meaning in life. In R. J. R. Levesque (Ed.), *Encyclopedia of adolescence (1666–1677)*. New York: Springer.
- Steger, M., Frazier, P., Oishi, S. i Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire:Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of CounselingPsychology*, 53, 80-93.
- Steger, M. F., Oishi, S. i Kashdan, T. B. (2009). Meaning in life across the life span: Levels and correlatesof meaning in life from emerging adulthood to older adulthood. *Journal of Positive Psychology*, 4, 43-52.
<http://dx.doi.org/10.1080/17439760802303127>
- Stroud,I. i Gutman, L.M. (2021)., Longitudinal changes in the mental health of UK young male and female adults during the COVID-19 pandemic. *Psychiatry. Research*., 303, 114074, 10.1016/j.psychres.2021.114074.

- Sumner R., Burrow A.L. i Hill P.L., (2014). *Identity and purpose as predictors of subjective well-being in emerging adulthood. Emerging Adulthood*. (In press)
- Szentmartoni, M. (1984). Ljubav i smisao života. *Obnovljeni Život*, 39. (3.-4.), 242-253.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/54454>
- Twenge, J. M., i Campbell, W. K. (2019). Media use is linked to lower psychological well-being: Evidence from three datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 311-331.
- Umberson, D. i Karas Montez, J. (2010). Social relationships and health: A flashpoint for health policy. *Journal of health and social behavior*, 51(1), 54-66.
<https://doi.org/10.1177/0022146510383501>
- Vargová, L., Jozefiakova, B., Adamkovič, M., (2022/07/14)., *War-related stress scale* 10.31234/osf.io/f3c98.
- Wang, C.; Pan, R.; Wan, X.; Tan, Y.; Xu, L.; Ho, C.S. i Ho, R.C., (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19). Epidemic among the General Population in China. *Int. J. Environ. Research of Public Health*, 17, 1729.
- Wong, P. T. P. (1998). Implicit theories of meaningful life and the development of the personal meaning profile. *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications*, 111–140. Lawrence Erlbaum Associates Publishe
- Wood, D., Crapnell, T., Lau, L., Bennett, A., Lotstein, D., Ferris, M., i Kuo, A. (2018). *Emerging adulthood as a critical stage in the life course*. In N. Hilfon, C. Forrest.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.
- Zupančič, M., Komidar, L. i Puklek Levpušček, M. (2014). Individuation in Slovene emerging adults: Its associations with demographics, transitional markers, achieved criteria for adulthood, and life satisfaction. *Journal Of Adolescence*, 37(8), 1421-1433. doi:10.1016/j.adolescence.2014.03.01.

PRILOZI

Prilog 1

Faktorska matrica zabrinutosti zbog rata u Ukrajini metodom glavnih komponenti sa zadanim jednim faktorom

	Zasićenje faktorom
U kojoj ste mjeri zabrinuti da će rat donijeti pad kvalitete Vašega života?	.787
U kojoj se mjeri brinete da bi se rat mogao proširiti na RH, EU ili cijeli svijet?	.753
U kojoj ste mjeri zabrinuti da će rat rezultirati značajnim nedostatkom izvora energije (npr. plina, nafte, struje)?	.736
U kojoj se mjeri brinete da će nastupiti nestašica ili se otežati pristup osnovnim životnim potrepštinama (npr. hrani, lijekovima, toaletnim potrepštinama) ?	.730
U kojoj ste mjeri zabrinuti zbog nuklearne prijetnje?	.717
U kojoj ste mjeri zabrinuti da bi rat u Ukrajini mogao narušiti Vaše mentalno zdravlje (npr. izaziva stres, anksioznost, depresiju)?	.703
U kojoj ste mjeri zabrinuti da će rat izazvati velike migracijske valove?	.606
U kojoj se mjeri brinete da će se pogoršati kvaliteta javnog zdravstva?	.581
U kojoj se mjeri brinete zbog rasta cijena i inflacije?	.568
U kojoj se mjeri brinete za sigurnost svojega života i života svojih najmilijih?	.558
% objašnjene varijance	46.10

Prilog 2

Faktorska matrica zabrinutosti zbog COVID-19 metodom glavnih komponenti sa zadanim jednim faktorom

	Zasićenje faktorom
Brinuo/la sam se da ću nekome od članova svoje obitelji prenijeti koronu.	.710
Bio/la sam zabrinuta da bi se član/ovi moje obitelji mogli zaraziti virusom COVID-19.	.710

Brinuo/la sam se da bih se ja mogla zaraziti ili ponovo zaraziti korona virusom.	.704
Brinuo/la sam kako će pandemija utjecati na moje životne planove.	.673
Brinuo/la sam se zbog sukoba mišljenja koje su izazivale epidemiološke mjere tijekom pandemije COVID-19.	.662
Brinuo/la sam se da kakve će tjelesne posljedice ostaviti po mene preboljenje bolesti korona virusa.	.648
Brinuo/la sam se zbog psihičkih posljedica koje bi po meni mogle ostaviti mjere socijalnog distanciranja i izoliranja.	.611
Brinuo/la sam kako će epidemiološke mjere utjecati na kvalitetu mogeg obrazovanja.	.596
Brinuo/la sam se zbog toga kakve bi posljedice po moje odnose s ljudima mogli ostaviti sukobi stavova o cijepljenju protiv korona virusa.	.539
Bio/la sam zabrinuta za svoju financijsku situaciju ili radno mjesto zbog utjecaja pandemije korona virusa na ekonomiju.	.467
% objašnjene varijance	40.52

Prilog 3

Prikaz deskriptivnih podataka i završnih rezultata t-testa na mjeranim varijablama s obzirom na spol

Spol	<i>Ukupni M (SD)</i>	<i>M (SD) (žene)</i>	<i>M (SD) (muškarci)</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>df</i>
Smisao_života	3.35 (0.77)	3.36 (0.75)	3.30 (0.82)	0.70	.48	516
Eksperimentiranje	3.41 (0.49)	3.44 (0.49)	3.42 (0.49)	2.51	.01	516
Istraživanje_identiteta	3.43 (0.48)	3.47 (0.46)	3.32 (0.52)	3.12	<.001	516

Nestabilnost	3.12 (0.55)	3.15 (0.53)	3.02 (0.58)	2.33	.02	516
Usmjerenost na druge	2.44 (0.69)	2.45 (0.70)	2.39 (0.67)	0.89	.37	516
Usmjerenost na sebe	3.24 (0.43)	3.28 (0.41)	3.12 (0.45)	4.01	.01	516
Osjećaj između	3.47 (0.58)	3.50 (0.59)	3.38 (0.54)	2.15	.03	516

Napomena: M = aritmetička sredina, SD = standardna devijacija, t = t-vrijednost, df = stupnjevi slobode, p – razina značajnosti

Prilog 4

Prikaz deskriptivnih podataka i završnih rezultata t-testa na mjerenim varijablama s obzirom na studiranje

Studiranje	M (SD) uzorka	M (SD) (Da)	M (SD) (Ne)	t	p	df
Smisao života	3.35 (0.77)	3.25 (0.75)	3.46 (0.85)	1.46	.14	516
Eksperimentiranje	3.41 (0.49)	3.43 (0.49)	3.28 (0.49)	-2.42	.01	516
Istraživanje identiteta	3.43 (0.48)	3.44 (0.48)	3.39 (0.49)	-0.78	.43	516
Nestabilnost	3.12 (0.55)	3.16 (0.59)	3.00 (0.60)	-1.96	.04	516
Usmjerenost na druge	2.44 (0.69)	2.63 (0.68)	2.29 (0.71)	2.89	.00	516
Usmjerenost na sebe	3.24 (0.43)	3.29 (0.43)	3.28 (0.42)	0.87	.38	516
Osjećaj između	3.47 (0.58)	3.51 (0.57)	3.28 (0.60)	-3.25	.00	516

Napomena: M = aritmetička sredina, SD = standardna devijacija, t = t-vrijednost, df = stupnjevi slobode, p – razina značajnosti

Prilog 5

Prikaz deskriptivnih podataka i završnih rezultata t-testa na mjerenim varijablama s obzirom na ljubavni status

Ljubavni status	<i>M</i> (<i>SD</i>) <i>uzorka</i>	<i>M</i> (<i>SD</i>) (<i>Da</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>) (<i>Ne</i>)	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>df</i>
Smisao života	3.35 (0.77)	3.44 (0.73)	3.28 (0.77)	-2.47	.01	516
Eksperimentiranje	3.41 (0.49)	3.37 (0.50)	3.45 (0.46)	1.76	.07	516
Istraživanje identiteta	3.43 (0.48)	3.45 (0.49)	3.44 (0.45)	-0.25	.80	516
Nestabilnost	3.12 (0.55)	3.09 (0.56)	3.13 (0.53)	.076	.44	516
Usmjerenost na druge	2.44 (0.69)	2.45 (0.70)	2.41 (0.68)	-0.73	.46	516
Usmjerenost na sebe	3.24 (0.40)	2.25 (0.42)	2.24 (0.43)	-0.35	.72	516
Osjećaj između	3.47 (0.58)	3.41 (0.62)	3.52 (0.53)	2.28	.02	516

Napomena: M = aritmetička sredina poduzorka, SD = standardna devijacija, t = t-vrijednost, df = stupnjevi slobode, p – razina značajnosti

Prilog 6

Prikaz deskriptivnih podataka i završnih rezultata t-testa na mjerenim varijablama s obzirom na religioznost

Religioznost	<i>M</i> (<i>SD</i>) <i>uzorka</i>	<i>M</i> (<i>SD</i>) (<i>Viša</i> <i>religioznost</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>) (<i>Niža</i> <i>religioznost</i>)	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>df</i>
Smisao života	3.35 (0.77)	3.55 (0.76)	3.21 (0.75)	-5.07	.01	516
Eksperimentiranje	3.41 (0.49)	3.45 (0.48)	3.38 (0.52)	-1.57	.13	516
Istraživanje identiteta	3.43 (0.48)	3.51 (0.43)	3.38 (0.52)	-2.90	.00	516

Nestabilnost	3.12 (0.55)	3.03 (0.57)	3.16 (0.53)	2.62	.00	516
Usmjerenost na druge	2.44 (0.69)	2.64 (0.68)	2.30 (0.70)	-5.65	.00	516
Usmjerenost na sebe	3.24 (0.43)	3.32 (0.74)	3.12 (0.62)	-3.42	.00	516
Osjećaj između	3.47 (0.58)	3.45 (0.62)	3.48 (0.55)	0.52	.65	516

Napomena: M = aritmetička sredina poduzorka, SD = standardna devijacija, t = t-vrijednost, df = stupnjevi slobode, **p < .01, *p < .05

Prilog 7

Prikaz deskriptivnih podataka i završnih rezultata jednosmjerne analize varijance i Scheffeovog post hoc postupka na mjenim varijablama s obzirom na socioekonomski status

SES	F	dfBG	dfWG	p	Scheffe post hoc	Aritmetičke sredine (M) poduzoraka N,V,P
Smisao života	4.54	2	501	.01	V>N (p=.02),	M(N)= 3.31 M(V)=3.47
Eksperimentiranje	10.34	2	501	.00	V>N (p=.00), P>N(p=.00)	M(N)= 3.31 M(V)=3.46 M(P)= 3.42
Istraživanje identiteta	2.84	2	501	.06	-	
Nestabilnost	5.88	2	501	.00	N>V(p=.02), P>V (p=.01)	M(N)= 3.33 M(V)=3.30 M(P)= 3.31
Usmjerenost na druge	0.515	2	501	.60	-	
Usmjerenost na sebe	4.68	2	501	.01	V>N (p=.02), P>N (p=.01)	M(N)= 3.30 M(V)=3.37 M(P)= 3.33
Osjećaj između	5.15	2	501	.00	P>N (p=.00)	M(N)= 3.32 M(P)= 3.36

Legenda: F omjer, dfBG- stupnjevi slobode između grupa (between group), df WG – stupnjevi slobode unutar grupa

Prilog 8

Pearsonovi koeficijenti korelacije za sve varijable istraživanja

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
1.Spol	1	.16**	-.11*	-.59	-.15*	.07	-.00	-.00	-.50	-.23*	-.18**	-.03	-.11*	-.14**	-.10*	-.04	-.17**	-.19*
2.Dob		1	-	.19**	.08	-.04	-.09*	-.06	.61**	-.06	.00	-.00	-	-.03	-.07	.03	-.05	-.21**
3.Studiranje			1	-.12*	-.04	.012	.13*	.14**	-	.07	-.07	-.06	.14**	.11*	.04	.09*	-.13**	-.04
4.Ljubavni status				1	-.01	.04	.04	-.02	.12**	-.02	.02	.11*	-.08	.011	-.03	.03	.02	-.09*
5.Religioznost					1	-.02	.08	-.16	.14**	.02	.07	.24**	.07	.14**	-.13**	.29**	.18**	-.02
6.SES						1	-.03	.14**	.01	-.08	-.09*	.10*	.17**	.04	-.13	.01	.07	.07
7.Suživot							1	-	.01	.01	-.01	.00	.04	.10*	.04	-.04	.10*	-.04
8.Mjesto stanovanja								1	-.01	.06	-.01	-.05	.02	-.07	-.01	-.10**	-.13**	.05
9.Stupanj obrazovanja									1	-.01	-.05	.06	-.06	-.03	-.04	.03	.03	-.09*
10.COVID-19										1	.46*	-.04	.05	.09	.15*	.00	.04	.17**
11.Rat Ukrajina											1	-.01	.04	.12**	.18**	.15**	.01	.09
12.Smisao Života												1	.17**	.16**	-.38**	.23**	.40**	.08
13.Eksperimentiranje													1	.43**	.05	.08	.53**	.27**
14.Istraživanje identiteta														1	.25**	.19**	.47*	.29**
15.Nestabilnost															1	.02	-.12*	.25**
16.Usmjerenost drugi																1	.28**	.02
17.Usmjerenost na sebe																	1	.16**
18.Osjećaj između																		1

p<0,01**
p<0,05*
SES – socioekonomski status

